En lappbok

Bokutgåva

Stockholm. Fahlcrantz & Co. 1919

SVENSK OCH LAPSK

Min vän Nejla berättar:

— En svensk gifte sig med en lapska, en lapp gifte sig med en svenska, och i några år gick det som om det varit smort.

Men en dag sade lappen åt svenskan:

— Du är ju ett fruntimmer, varför kammar du inte höet i pjäxorna fint nog? Det rivs!

Och samtidigt sade svensken åt lapskan:

— Varför hänger du köttet i björkarna? Inte bruka björkar blomma med kött! Det skall läggas ned.

— I vad då? sa' lapskan och skrattade.

Ja, det visste inte mannen. Och så tyckte de

båda, att den andre var dum. Och så blev det så småningom med allting; ju mera den ene blev lapp, desto mera blev den andre svensk. De bodde ju också i samma nejd, så att de träffades ofta, och en dag sade svenskan, som var grann och stor, till svensken, som också var grann och stor:

— Om du och jag talar vårt språk, så begriper dom där ingenting, men om de talar sitt språk, så begriper vi vartenda ord.

— Vad menar du med det? sa' svensken.

— Inte just något, sa' svenskan. Jag bara tycker, att den som kan två språk, är förmer än den, som bara kan ett!

Ja, det var början det.

Så kom den tid när renmagarna skulle fyllas med blod till vinterns behov. Men när lappen befallde sin hustru göra det, så sa' hon, att hon inte kunde; »hon fick så'na kväljningar!»

— Jag ska ge dig för kväljningar, jag, sa' lappen och höjde handen till slag. Men innan slaget hunnit falla, hade hon sprungit in i svenskens kåta och ropat något, som de två lapparna inte förstodo. Och så konstigt hände, att lapparna blevo så sinta över skrattet, som följde på det de inte förstodo, att de flögo på var sin — mannen för att slå, hustrun för att klösa. Men från den stunden voro de två svenskarna riktigt som vigda vid varandra.

Till sist flyttade de samman, mitt framför de andras näsa, och talade svenska, så att det gnistrade om dem, också det mitt framför de andras näsa!

— Bäst du kommer till mig, du? sa' lappen till lapskan.

Men det ville inte lapskan, ty hur skulle det då gå med de små barnen? Eller ville kanske lappen föda dem med?

Nej, det ville inte lappen, utan packade ränseln och blev vandringslapp.

Och där satt lapskan med de tre små sönerna, av vilka den äldste var 6 år — satt där med tårar till enda spis!

Svensk-fadern gav dem ju litet pengar ibland att köpa för, men vad bottnade det? Och så blev lapskan tvungen att bli piga hos de andra för att få husrum och mat åt sig och sönerna. Du kan själv förstå hur det kändes, men hon led allt och stod ut med allt för sönernas skull och nekade alldeles att gå sin väg, fast svensk-maken bjöd henne stora pengar.

En dag, när de voro tillsammans nere vid sjön, sa' emellertid sexåringen, att svenskmamma lovat honom en silversked, om han ville skaffa lappmamma i sjön, »när de voro vid bråddjupet».

— Nå, sade lappmodern med klappande hjärta, vad svarade du?

— Att jag var för liten än, men att jag mycket gärna vill ha en silversked nästa år!

Då flydde lappmodern till stamlapparna för att vara säker för sitt liv. Men hon hade ju ett hjärta, som klappade på ett annat håll och en hjärna, som tänkte på annat håll; hon bara sörjde, sörjde! Klippan, där hon satt dag efter dag och bara stirrade, kallas ännu »del kluvna modershjärtat», och det tycker Nejla är ett mycket vackert namn.

Men vad tycker du, som är svensk? Du kanske tycker det är fult?

SVART INVÄRTES

— Ja — så mycket vet man då — sade Nejla, när jag bad honom berätta en historia — ty om någon människa hade det bra, så var det min egen köttslige farbror, lappmannen Eskil Mantelin, och så skulle olyckan komma så ohjälpligt starkt just över honom ...! Många renar hade han, tre präktiga söner, som flögo som en vind på skidorna, och en hustru, som var så god och dog just när hon blivit gammal och utsliten. Stark och frisk var han och aktad, så man steg upp och gav honom plats i kyrkan. Ja, med ett ord, han var en mycket lycklig man. Och ändå —! Olyckan var svenska och kom en vacker septemberdag ridande i klövsadel från Bydalen, just den tid när renarna togos ut till slakt och märkning. Utan förare kom hon och med en mycket liten packning och en stor, stor sorg, som hon genast delade med sig av, så själva luften blev liksom tjock.

Hon såg utan att se, hörde utan att höra, men när en av oss gav hästen ett slag på länden, så han skulle återvända, så nickade hon bifall; hon ville således stanna?

Och stannade gjorde hon natt efter natt, och det just i min farbroders vackra kåta, efter det var den enda där det fanns plats, fin vacker plats, och det inte föll fina lappmän in att erbjuda henne en kåta, där barnungar skreko och käringar trätte. Hon var sådan. Sönerna voro borta för att samla ihop hjorden till gallring, och så var min farbror och pigan ensamma med den främmande, som strax visade sig ha vett och förstod välja sin plats i kåtan; hon trängde sig inte ända upp till huvudändan, som nio av tio vettlösa svenskar skulle ha gjort, utan höll sig blygsamt bakom sönernas plats, där hon låg vänd mot tältväggen på de mjuka, goda hudarna

och grät, grät nätter och dagar. Fick hon mat, så åt hon, fick hon kaffe, så drack hon — men talade gjorde hon aldrig, hon inte ens brydde sig om hundarna, dessa svenskarnas smekbitar! Klädde oblygt av sig gjorde hon inte heller på alla dessa fyra dygn. Men en kväll, när skymningen fallit djup, drog hon i smyg av sig ett par underbara »någonting», som var kolsvart och genombrutet och såg ut som kvinnoben utan ben, och dem hängde hon upp till torkning på den stora stock, som låg tillreds att öka på bålet med.

På de benen utan ben stirrade min farbror så han miste både vett och sans trots de 55! Hade det nu hänt mig, som är klok och erfaren, så hade jag vetat, att det bara var vad svensken kallar strumpor och kan köpas i bod. Men för min farbror blev det till en uppenbarelse, trots de 55! Han måste få röra vid dem, han måste få känna på dem, lukta på dem, så kröp han fram till undret och började att kyssa och smeka, trots de 55. I detsamma hördes ett skratt, och vilket skratt, ett porlande, mjukt, besinningslöst kvinnoskratt, som banade sig väg lika oemotståndligt som en frusen bäck vid vårens tid. Och från den stunden var min farbror en förlorad man; han måste få smeka de benen »ifyllda», han måste få höra det skrattet porla, han måste få känna den blomdoften i kåtan! Och som det ju inte finns något som heter mätresser i fjället än, så måste han gifta sig, om hon ville! Han drömde, så han blev sjuk, sörjde så han blev mager. Voj, voj så han pratade!

Ja, snart var det hela byns undran; skulle hon vilja ha honom? Visserligen var min farbror en mycket fin lapp, som både gått i skola och fått högsta betyg, när han gick fram, men ändå!

Efter vi ju båda voro släkt och jag byns klokaste man, så åtog jag mig av godhet att fråga henne, om hon ville och kunde! Vi visste ju inte en smul om henne? Kanske att tårarna gällde en förlorad make, men att få gifta sig är ju alltid en heder för en kvinna. Fråga duger!

Aldrig glömmer Nejla det samtalet, hur det fult blomlika ansiktet först stelnade med fasa i varje drag, hur läpparna först krökte sig så hårt att Nejla trodde de skulle gå av.

- Jag ska ju resa? sade hon slutligen. Och det tycktes Nejla som om pärleskrattet ville fram, fram. Men så kom det en blixt av den sort som kan skjuta fram ur en tung molnvägg, och så bad hon »få betänka sig ett par timmar». Hon var ju så gott som lapska själv efter mormodern, som varit lapska. Och efter de två timmarna sade hon ja, efter tårarna ju gällde, att hon nyss mist hela sin släkt och var bittert ensam och övergiven.

Men ett villkor gjorde hon: att bröllopet skulle firas genast; hon hade ingen att underrätta — och att hon fick gråta i ro till dess!

Min farbror, som tokig av fröjd, begärde inte bättre än att få lyda, och på den tiden var det inte så noga med skrivning och sådant, minst för lappen; hon hade ju med sig ett slags betyg från en präst, som vår präst kände, att hon hade god frejd och var till äktenskap ledig; på det betyget blev hon gift!

Jo, det var ett bröllop det, må du tro: helstekta djur och tobak och fem liter brännvin per lapp för ett enda dagsbröllop — bruden ville inte höra talas om mer — också strålade vi av lycka allesammans och sjöngo och diktade till hennes ära och bruden skrattade och drack med — drack mer, ja mycket mer än min farbror, minst ett par kosor. Hon var klädd i något så fint som en köpt lappdräkt, du, och uddig guldkrona, skaffad genom stor godhet av prästen för min farbrors heders skull, ty att vid den tiden ha varit lappbrud utan kyrkkrona skulle ha varit att vara skammärkt för alla tider.

Och pengar hade hon — tre långa frasande nya hundralappar! Aldrig hade Nejla hört pengar frasa på det viset, det lät nästan som om de skrikit! Och allt gladare och gladare blev bruden, och allt finare blev min farbror och allt — äldre —. Det var som om han på det viset närmat sig henne på tå, på samma vis som han närmat sig de olycksbringande strumporna? Ja, i sanning olycksbringande, ty redan dagen efter bröllopet inträffade ju den förfärliga händelsen.

Det var stor tjuruttagning med kastsnara och djurryggarna böljade i många hundratal. De nygifta stodo på ömse sidor om hjorden, när bruden bad »att få försöka»! hon sa’ att hon försökt förut, och fullt så dum som en vanlig svensk var hon inte; hon hade gott grepp och fast hand för att vara bara en oren kvinna. Men hon hade också något mer — en glöd och en hemsk skönhet över sig, som kom henne att likna en solnedgång efter en häftig storm med stormen ännu darrande kvar på fjällspetsarna. Nejla kunde inte ta ögonen från henne.

Mitt emot — tvärs över de bruna djurryggarna — tittade fram ett som jag först tyckte alldeles obekant mansansikte under vår vackra helgdagsmössa. Det var min farbror, som under denna enda natt blivit på något vis uppflyttad och bortflyttad — han hörde oss inte mera till!

Gång på gång ropade han med röst av ung man vilka renar som skulle fångas; gång på gång bjöd hon till, två hade hon redan fått omkull, dock med hjälp av sönerna; så fick hon lov att »försöka alldeles ensam!» Och hon försökte »alldeles ensam». Gud hjälpe henne och Gud förlåte henne; jag kan det inte. Vet du vad de där små vita stadiga kvinnohänderna gjorde? Jo, hon lutade sig starkt bakåt och slog ned hälarna som om hon blivit ett med fjället, så lät hon snaran ringla sig i mjuka vackra bukter och falla — inte bland djuren men kring min farbrors, hennes egen älskade makes hals! Så stöp hon baklänges »av våda» och drog till — också av våda!

Komma fram fort nog kunde ju inte sönerna göra, fast de togo skutt som viga lodjur tvärs över de böljande djurryggarna. När de kommo fram, var han redan död, och vad kunde man säga —göra? Det var ju »bara en olyckshändelse?» och felet var ju lappens, som glömt att en oren kvinna inte kan få göra den rene mannens arbete utan att väcka onda makter till hämnd! Så tego vi av skam över oss själva, och kanske också en liten, liten smula av medlidande med henne, ty det var ynkligt se henne kasta sig ned vid den stackars blåröda kroppen, kyssa de stackars blå händerna och ropa och klaga! vid en sådan död blir ju hela kroppen blå. Hon grät och grät igen — men att det ur de stormhöljda ögonen samtidigt sköt en röd glädjeblixt var bara Nejla som såg! Men glädjeblixtar är intet bevis, och Nejla har alltid varit en mycket klok man, och så teg Nejla. Så var det ju kanske också något annat, ty betänk vad renar hon kunde haft rätt till, om hon velat? Men hon ville inte alls — hon ville inte ens ha det ståtliga tältet, utan flyttade i en enklare kåta, nej, hon ville inte ha en hov mer än vad som var nödvändigt för att hon och sonen skulle kunna leva sorgfritt. Ty undret hände då: att hon fick en son, och en sådan son!

Voj, voj, du skulle ha sett honom: skär och rosig som modern och med äkta guldlockar. Att min farbrors och min släkt hörde till dem som vandrat fram ur skyn, det visste vi, men trott det hade inte de andra gjort. Men nu måste man tro! Därtill hade han ärvt moderns porlande vårbäcksskratt — när han behagade skratta, vilket snart bara skedde, när han fick små, små bitar av bröstsocker, som han förtjust knaprade sönder med sina små, små bländvita tänder. Ja, lappfogden i Östersund kunde berätta hur barnsliga Kolvikslapparna det året blivit. Ja, hade han stannat, så hade vi nog fått en ny avgud i fjället — — —

Men Gud hade annorlunda beslutat, som han ofta gör, eljest vore han ju inte Gud. Vi miste honom, tack vare modern. Man kan inte säga, att hon bar sig illa åt, så länge han drack hennes mjölk, och det gjorde han i nästan två år. Bra underligt, men det var som om han dragit åt sig allt vackert ur hennes natur att föda sitt solblod med. Hon gäckade och hånade fjällfolket, skrattet var aldrig mer en porlande vårbäck, som bryter isbojor, hon hånade alla utom vår fogde, bror till honom som skakade livet ur svärmodern sin, som du nog hört talas om? På honom kastade hon riktigt ömma blickar. Ja, det var ju riktig grannlåt, den här med, och gift — inte med den flicka han älskade — utan med hennes 2,000 renar!

Hon lånade honom tidningar och böcker, ty hon hade båda delarna — fast av den sort, som skolläraren inte ansåg goda för lappen — men onda, och skolläraren hade rätt, de voro onda för åtminstone en av oss — för brodern till vår grannlåtsfogde, som skakat livet ur svärmodern sin. Han blev som förhäxad — såg bara

henne, tänkte bara på henne, blev till dräng i hennes kåta! Hustrun grät och frågade Nejla, om inte Nejla trodde att angelikablomman skulle kunna också draga en man tillbaka till kåtan? »om man bara försökte med nog stora kvastar. Det behövdes ju bara en liten, liten smula torkade blad, buren i en pung på bröstet, för att locka tillbaka även den skyggaste ren?»

Men Nejla trodde ingenting, ty Nejla var erfaren. Nejla hade ju varit i Stockholm — Nejla visste om städernas synd och elände. Nejla, som ju varit så jagad av mätresser, att polisen måst köra bort dem. Och hon var ju från stad. Nejla beslöt att spionera på henne och fogden; ty tänk om det rysliga hände, att fjället förmörkats av sin första dåliga kvinna! Fast han naturligtvis inte sade ett ord om det till hustrun; hon skulle inte ha förstått ens vad han menade; — tala med de äldsta i lägret — var lika hopplöst, de skulle nog helst ha velat skära upp dem båda två för att se hur de sågo ut invärtes, så utom gränserna för det möjliga skulle de anse dem vara!

Nejla skrattade för sig själv vid tanken. Nej, det fanns bara en utväg: att skaffa hjälp utifrån. Nejla visste, att det just då fanns en Laestadiikämpe i fjällen, en av de äkta, en som inte bodde i hus, en som svavlade och skrämde, så kvinnorna tjöto; den skulle han leta rätt på. Men betänk, att han inte behövde leta rätt på någon alls, ty efter bara några få dagar till såg hon inte ens åt fogden! Hade kanske verkligen hustruns stora kvastar angelikablommor hjälpt? Kanske. Visst är, att fogden fick i ostört lugn dricka sitt kaffe vid sin egen stockeld, medan hon med gossen vid handen gick genom byn och skrattade, men skrattade ett besynnerligt skratt, som kom fjällmännen att känna sig färdiga att smälta in i en stor sorg i stället för i en glädje.

Kort därpå kom Laestadiikämpen av sig själv upp till fjället. Och nu hände det något konstigt, må du tro. Det var just fyra år precis sedan hon kom till oss, och just på dagen fyra år precis hennes bröllopsdag och alldeles precis som då tjuruttagning med snara.

Den dagen brukade hon aldrig eljest visa sig, men just i dag stod hon på sin gamla plats med gossen på armen och stirrade över de böljande djurryggarna, stirrade med hopdragna ögonbryn, som om hon sett en hemsk syn. Nejla hade aldrig sett, att hon var fager förut, men nu såg han det — fager och blek, mycket blek!

Nere vid kåtorna stod på vår enda plan, uppflugen på en sten, Laestadii unga kämpe: gråhyad och sliten och talade heta ord om ånger och synd med en glöd i ögonen som aldrig dör. Hatten hade han kastat av, så det ljusa hår, som ringlade sig ned i den ljusa pannan, skulle få lindring, ty den stod full av svett.

Så kom hon med gossen på armen. Och du vet hur det är, när många åskor, som länge hotfullt mullrat på himlen, slutligen av förändrad vind kastas att möta varandra. Först då blir det skräll av! Vår änka och Laestadii unge kämpe voro två sådana åskor, som länge mullrat och möttes — på vår plan. Och voj voj, en sådan fasans skräll det blev! Nejla hade aldrig trott människor kunde förändra sig bara inifrån? Hon blev grönvit ända till läpparna; han blev blodröd; gossen lyfte hon blixtsnabbt ned och lät honom gömma ansiktet i koltens veck som inför en ulv; bådas ögon blixtrade, och så sade kämpen till sist hest:

— Ni här, var kommer ni ifrån?

— Ja, säg det. Ni hoppades kanske att jag skulle vara död!

— Ja nästan.

— Så kristet!

— Beror på hur man ser; ibland kan en sådan önskan vara kristen.

— Och det skulle vara händelsen, när det gäller mig?

— Ja.

Nu fick vi höra, vad vi inte hört på länge, länge: hennes klara, pärlande vårbäcksskratt. Så böjde hon sig ned, lyfte med en snabb rörelse upp gossen på sin arm och sade kallt:

— Ni ser nu, var jag kommer ifrån; det här är min son med lappmannen Eskil Mantelin och arvinge till minst 6,000 renar; hans äkta son är han, och jag är hans änka.

Kämpen såg sig omkring med fullkomligt förvirrade blickar. Och var han blodröd nyss, så blev han kritvit nu — han försökte tala men kunde inte.

Då steg Nejla fram och vittnade för släktens äras skull med avlyft mössa:

— Vad hon säger är sant, kämpe; hon är lappmannen Mantelins änka och gossen där hans genom ett under födda son.

— Vilket under? Frågan kom blixtsnabbt.

— Jo undret — ja, du ser ju hur han ser ut, undret att han är sonen till en svart lapp. På det viset sågo ju alla lappar ut först, när Gud släppte dem på fjället, nu föds de ljusa bara genom ett under! Därtill var fadern gammal och när henne bara en enda natt.

Kämpens färg blev nu ungefär som den brukade vara, och nu frågade han, vasst som ett svärdshugg:

— Änka? Vad dog han genom?

— Genom olyckshändelse, svarade vår änka stolt.

— Elända, vad har ni nu gjort för niddåd igen?

Han alldeles piskade henne med ögonen.

— Olyckshändelser är ju er specialitet, det!

Men hon bara svarade med en blick — en varm, innerligt glödande kärleksblick och höll till sköld fram gossen, som log och sträckte armarna på sätt han aldrig skrattat och lett mot oss.

Kämpens ansikte kämpade hårt, molnen ville vika för solen, men så fattade han tydligen sitt beslut, tog gossen på sin arm, lade det vackra barnaansiktet tätt intill sitt eget och sade:

— Se lappmän! Se, se noga!

Och vi sågo, sågo noga, att de två voro varandra lika som tvenne olikt mognade bär på samma buske, lika som bara en son kan vara lik en far.

Så talade han igen med hes röst:

— Min skuld har jag tagit på mig och bekänt; för den har jag blivit ådömd till bot att göra ett års missionering i fjällen; jag visste bara inte att ett barn fanns!

— Det finns intet barn för er, svarade vår änka stolt igen, detta är lappmannen Mantelins son, född genom ett under. Bevisa motsatsen, den som kan.

Men kämpen ropade i ångest:

— Tro henne inte, tro henne inte!

— Jag svär att han är min son; hon har ju velat förgifta min hustru, för att vi skulle kunna gifta oss!

Det väsen, som nu uppstod, kan inte beskrivas. Och över alltsammans syntes den ljuse kämpen, som höll den ljuse sonen på sin arm och oupphörligt ropade: Lugn, lugn, lugn! Men vem kan få ett upprört hav lugnt med tillrop? Och allra högst ropade min farbrors söner: Då är också lassokastet ett brott! Då är du också här en mörderska!

Men hon svarade helt lugnt: Min son där på kämpens arm är lappmannen Mantelins son, och lassokastet var en olyckhändelse. Det kan kan jag svära på inför domstol och med fingrarna på bibeln, om det gäller!

Men det behövde inte gälla. Människohavet föll tillbaka, min farbrors söner tego. Skulle de ha kunnat låta henne försvärja sig? Skulle de ha kunnat med egen hand kasta henne in i helveteslågorna? Vi lappmän kunde det inte, vi voro tystade av några små bröstsockerbitar, som aldrig skulle ha smält i våra samveten!

Ännu ett par ögonhugg växlade hon och kämpen, men så tog hon sin son från hans arm och gick, som om stormdyningarna drivit henne framåt, gick nästan vacklande mot sin egen kåta.

Ja, hon var mycket, svart invärtes, vår änka — ja, kanske den svartaste Nejla någonsin träffat på. Men djupast innerst tycker han — något som han inte ens törs knysta om i fjället — att kämpen var ändå svartare, ty vad skulle det bli för ordning, om inte Gud visste, att den han gav ett ämbete, också kunde sköta det — helst en präst? Fattiga, syndiga människor kunna vi vara själva. Nej, tvi, sådant passar inte Nejla alls.

Också brydde han sig inte om att dagen därpå lyssna till kämpens bekännelse; han följde i stället sin unga släkting nedför berget. I klövsadel och gråtande kom hon, i klövsadel och gråtande for hon, men inte ensam, utan följd av en aktad släkting. Och tårarna voro nog än bittrare än när hon kom, ty kämpen hade tvingat sig till att få uppfostra lappmannen Eskil Mantelins son som sin egen! Men därom sade hon intet.

Sedan dess har vi aldrig hört något ifrån henne. Hennes underhåll tages ut av en lagkarl, men gossen har vi däremot sett, ty han har varit uppe i fjället både för att få se den plats, där han blivit född och för att »tacka för sig». Och när en av oss frågade efter modern, så fick han klara vackra tårar i ögonen.

Kanske hon inte var så svart ändå?

Nejla har ofta tänkt på den där vackra, varma kärleksblicken. Var kom den ifrån, om hon var bara svart invärtes? Men så är också Nejla bara en tarvlig lapp, som ingenting begriper!

GLANSVIT

Glansvit var ett renhjordens under, över vars bländvita päls den svarta ryggranden smög mjukt som en orm i sol; de små hovarna voro blanka, ögonen som den svarta natten och hornen hade spetsar ända från roten. När hon sprang, gnistrade snön som eld under hennes lätta steg, och när hon drack, bildade det sig på vattnet stjärnor vid mulen.

Hela lägret kallade henne »vårt barn», och gamle Tatjtje, hennes lyckliga ägare, förde henne ofta i stolt glädje förbi kåtorna till söndagsfröjd åt barnen, som kastade smekord över henne.

Så blev tid att Glansvit skulle bära sin första kalv. De unga tjurarna gnuggade — skälvande av iver att

uppnå sin fulla skönhet — redan bort hornens förbrukade fjolårsskinn mot fjällets dvärgvuxna buskar och trän. Och så sprungo de stolta omkring med sina blödande kronor flammande som viggar mot bergrandens blåmjuka luft.

Många av dem voro utan vank, men gamle Tatjtje tyckte ändå ingen av dem vara vacker nog åt Glansvit-undret.

Så drevo alla de sju familjerna en morgon, långt innan solen var vaken på fjällkrönets nya snö, sina hjordar samman inom det risade gemensamma stängslet, där korna mjölkades. Där kastades alla de ståtligaste »tömfria» medelst lasso till marken. Ja, på så sätt utvaldes till Glansvits make Tokio, den halvvite, nästan hennes like i skönhet, fast han hade bringan skämd av en handfull svarta hår.

Mot den tid att Glansvit skulle föda, vakade gamle Tatjtje natt och dag, ty olyckan sover sällan tungt i fjället. Stala, den onde, skrattar ofta i fjället. Och så äro renkor så fulla av nycker, så lika vinden, så svåra att förstå sig på. Ibland faller det dem in att vilja föda sina första små precis på samma fläck, där de själva för första gången fått skåda fjället. Då kan intet återhålla dem. Som ett grått moln rusa de uppför eller nedför berget, springande som om marken vore lagd med eld. För lappen är då ingen annan råd än att bryta upp från bete och från ro samt driva hjorden i deras spår.

Många kalvar födas ändå i lönn; några leva, andra bli mat åt djävulens mest älskade son, vargen. Och så på hösten kommer den eviga, aldrig slitna striden om rätten till enörat eller den omärkta renen.

Men Glansvit tycktes lugn: hon betade sida vid sida med modern, som hennes vana var, och sprang varje kväll bland de andra unga upp på de högsta fjällspetsarna för att dricka in de sista solstrålarna. Gör icke renen detta, så dör han, ty renen är icke kommen av jord utan av sol. Han är Guds eget djur. Det kan de gamla vittna, som sågo den första renhjorden komma vandrande ur skyn.

En natt föll sömnen med tung makt över Tatjtje; när han vaknade, var Glansvit-undret ur sikte. Långt borta, flygande ned över fjället, syntes det grå molnet. Det var alla årets förstfödande kor, som brutit upp i smyg.

Tatjtje kastade sig på skidorna, ropade åt sönerna att komma efter och hämta bud och ilade efter den grå kolonnen, i vars spets Glansvit blänkte som en vit sky. Mellan tvenne nästan lodräta bergskammar fanns en liten mjuk gräsplan, baddad av sol och skyddad mot bitternordan. — — — Här stannade de flämtande korna, och här födde Glansvit sin första kalv. Gamle Tatjtje var darrhänt av iver, när han lyfte upp den lilla nykomna från marken.

Var han vit, utan fläck, var han skön som modern?

Han var vit, utan fläck, han var skön som modern.

— Du goda ren, pratade Tatjtje förtjust, du blomma, du milda sol — — — vila dig — — Tatjtje har örter, som ger mjölk och krafter i Tag ditt barn — du goda ren — du blomma — du vita sol.

Men Glansvits ögon voro fulla av förskräckelsens mörker, och när kalven hos henne sökte den näring han behövde, rusade hon darrande upp.

— Du onda ren, puttrade Tatjtje smeksamt, du dumma ren — tag din son — ett under — snövit — utan fläck som du. Drick, drick, vita barn!

Tatjtje lade sig på knä och höll försiktigt kalven mot Glansvits spända juver, gjorde det utan att förundra sig, ty renkor äro ju som vinden, så fulla av nycker och så svåra att förstå sig på. Många av dem måste ju läras att hålla av sina barn.

Tatjtje visste, att fick den lilla bara en enda gång hos modern släcka sin törst, så var hon sedan bliven hennes skatt och öga. Men Glansvit försvarade sin mjölk, försvarade den med hovar och med horn — flydde tillbaka till hjorden. Modern tog emot henne med detta låga, knäppande, egendomligt snattrande ljud, varmed renkorna alltid locka och prata med sina små. Tatjtje hade i den i hast medryckta matsäcken intet mjölkförråd; ingen av de andra korna hade ännu ökat hjorden.

Tatjtje svepte in den vita blomman i skörtet av sin kolt, stack sin till blods skurna tumme i hans mun och ilade uppför tillbaka till lägret.

Med handen hård av vrede kastade han där lasson kring Glansvits darrande kropp och drog våldsamt till.

Det var första gången Glansvit kände det strypande repet snärja sig; också försvarade hon sig, försvarade sig nästan vilt. Hon sprang i rundlar, hon kallade modern till hjälp med ångestfulla rop och låg till sist som död utsträckt på marken.

— Du fula ren, du onda ren, sade Tatjtje, du smutsiga varg, föd ditt barn. Men Glansvit hade ingen mjölk längre. Hade förskräckelsen — loppet — drivit bort den, eller hade modern sugit ut den? Renkor äro ju som vinden, så fulla av nycker och så svåra att förstå sig på. — — —

På morgonen, när Tatjtje täckte av den »lilla vita blomman» det mjuka skinn, i vilket hon blivit insvept, blev det känt, att den stora kölden tagit henne. Morgonen därpå voro kåtorna fyllda av sorgerop, och sedan dess måste Glansvit leva i onåd. Hade icke hennes skönhet varit så förunderlig, så tyckte gamla Tatjtje mången gång att den korta slaktarkniven han ständigt bar många gånger darrade i slidan, när han gick henne förbi.

Året därpå valde Glansvit själv, trots all vaksamhet, sin make, och hon valde den fulaste, den raggigaste av alla de »tömfria», en utböling med två tomma krumhorn och ett lopp tungt som en björn. Kalven hon födde var också den fulaste i hjorden — men för den hade hon kärlek!

Ingen mor var snabbare att varsna och vädra en fara och varna hjorden, ingen mor modigare att hålla stånd mot varg och järv, ingen mor kraftigare att vid uppbrott arbeta sig fram till de mest skyddade platserna i hjordens mitt, ingen mor lockade mer uthålligt, mer ömt än Glansvitundret.

Gamle Tatjtje knöt ofta handen åt henne, när han gick henne förbi. »Du varg, du smutsiga lämmel, du skamfläck, du fjällets smuts», ropade han! »Nästa vår skall du åter föda en snövit kalv!»

Men Glansvit födde aldrig någon snövit kalv mer. Den första i hjorden, som den hösten utvaldes till död, var Glansvits självvalda make.

Med den mördande kniven i nacken sprang han först i vida, sedan i allt trängre ringar, sprang kring till dess Glansvit, som gång på gång föll i förtvivlan, kastade sig mot det sega stängslet — — — Så föll den knivmärkta ned — död. Hämndfullt styckade Tatjtje sönder den ännu sprittande renkroppen — hängde upp de röda köttstyckena i det högsta trädet invid sin kåta och lade sig sedan nöjd till sömns.

Ett par timmar senare fann man Glansvit, byns stolta glädje — stående död på botten av den endast några meter djupa fjällsjön, belägen ett stenkast från Tatjtjes bloddrypande hem.

— Du under, du snövita blomma, snyftade Tatjtje och kastade som tecken på sin sorg mössan bredvid sig på marken. Du fjällets stolta drottning, vi har du dött? Vem har drivit dig ut i mörkret? Säg, vita sol — — — vem — vem —?

THORD, GAMMELLAPPEN

Det var jul i fjället. I den lilla lappbyn rådde större tystnad än vanligt. Dess flesta invånare hade nämligen ackjat till kyrkbyn, där två Laestadiikämpar väckte samveten och öste andens eld över förstockade hjärtan; två välkända och djupt älskade.

Den enda kvarstannande var Thord — skolmästaren — »gammellappen», som utanför fogdens stuga bjöd till att hålla de vilda sönerna och de stillsamma flickorna samman i lek och sämja. De hade nyss lekt det stora spelet Stula, men efter barns sed tröttnat och flockade sig nu kring Thord, som hade över sig ett visst hemlighetsfullt skimmer, som drog. Barnen visste, att »Thord gjort något», då han var yngre, något som satt ned honom från lärare till en knappt tåld hjälpare. Men all undran slukades likväl av undret »att det var jul i dag». De av barnen, som kunde läsa, bjödo till att förklara för dem som ej kunde läsa. Thord tände genast sin lilla järnpipa, förnöjd över att få vila litet och slog sig ned på snön, med ansiktet vänt mot stjärnorna.

Luften stod vilande vit mot bergkammarna, där renarnas ryggar ännu rörde sig som solstrimmor i mörkret. Under isen på tjärnen glödde röda hjortron som bundna trollögon, och över det hela låg jul som ett insegel. Ty julnatten är ju som ingen annan natt på jorden.

Det fanns en tid, när Thord var högt aktad och barnen sögo näring ur honom, som kalven suger näring ur sin moders spenar. Men så blev han avsatt av »de gamla», bara därför att han »förgyllde litet», bara därför att han ej stod ut med att veta, att barnen skulle slita ont med Kristi pinas historia. Den var ju så förfärlig, Kristi pinas historia. Thord hade ju själv lidit sig sjuk av den!

I detsamma ropade en liten flicka triumferande:

— Jag vet vad jul är — det är skorpor, ty det fick vi i morse till kaffet.

Den allra yngsta, ett snövitt bylte med pärlband ända ned till midjan, kröp nu tätt intill Thord och frågade:

— Vad är ’ul, du Thord, du vet jiktigt ...

— Ja, Thord ska berätta. Thord kan. Thord vet riktigt, ropade alla de andra barnen och trängde sig lika tätt intill Thord som på den tid han var både aktad och älskad. Och de sågo på honom med bedjande ögon.

Men Thord ville inte berätta. Ty vad hade han att berätta? Jo, om en gud född i ett stall. En gud född på halm, en fattig och eländig gud — vad skulle barnen ha för glädje av det nu i julens tid! Det kom någonting av dröm och makt över de — inte fula — men tärda dragen. Han såg den grotta, som guden borsinde ha varit född i — han såg den i all härlighet — såg Kristusbarnet i all sin glans. Men han kände sin plikt och sin fara. Och så började han berätta om den gud som fanns och som av godhet låtit sig födas, ej i stor glans och härlighet, ej i en sidengrotta, men i ett stall.

Barnen lyssnade andlöst men med allt mindre belåtna miner. Slutligen sade Jakko — en käck sexåring, som föräldrarna lyckats smussla undan det fasta skoltvånget:

— Det tror inte Jakko, att Gud lät sig födas i ett smutsigt, otäckt stall, när fjällen fanns. Det tror Jakko inte!

Än större opposition blev det, när Thord talade om Kristi död. Alla barnen stampade fötterna och ropade:

— Nej — nej — nej, vi vill inte! Vi vill, att Kristus ska födas i en guldgrotta — få skänker — och dö lycklig, ja, som jordens allra lyckligaste — ja, det vill vi!

Thords levande fantasi kom genast i rörelse; han såg guldgrottan, såg den i ett sken. Och när det lilla snövita

byltet började gråta, stod han inte ut längre utan tog henne i sitt knä och började med låg entonig röst berätta: Och Gud tände på himlen två stora nya solar, och de solarna skänkte han sin enfödde högt älskade son att bygga sig en grotta av; och från grottan utgick sedan ett sådant sken, att det syntes över hela världen. Men så älskade Gud sin enfödde son, att han inte kunde undvara honom länge, utan skickade sin bästa juvelskjuts med stjärnor till hjul ned från himlen och hämtade upp honom i en stor rosensky, av den sort som ännu finns kvar i fjällen, men bara i fjällen. Men människorna älska honom evigt och veta, att han kommer igen i stor härlighet och makt för att döma rättfärdiga och onda, och då skall lappen få sitta på hans högra hand. Amen.

Barnen sutto länge stilla med ögonen tindrande av glädje och kinderna röda av fröjd. Så började de att leka, att Kristus kom i en sky och lappen fick sitta på hans högra hand.

Men när ackjorna kommo tillbaka från byn, funno de att Thord pliktförgätet lämnat barnen under den käcke sexåringens beskydd. Att en förkrossad man ilade dem förbi sågo de ej — en man som visste sig värd straff av både Gud och människor, därför att han återfallit i sin synd och förgyllt det som icke fick förgyllas. En man, som kastade sig från fjällspets till fjällspets för att komma så högt att ingen kunde nå honom. Och så högt kom han — och där funno de honom efter några dagar med ansiktet vänt mot stjärnorna och det lilla snövita byltet frågade: Firar han 'ul nu?'

NÄR FOGDEN SKAKADE LIVET UR SVÄRMODERN SIN

Och Skjul, vandringslappen, berättar med sin sjungande röst:

- Oj, oj, oj, vad gamle Skjul minns väl, när det skedde. Det skedde, när träden voro röda av kött och bergsklintarna mjuka av nyss avdragna hudar, när korna icke mer gåvo mjölk och vilans tid lockade till skogen, då skedde det. Ja, gamle Skjul minns det så väl, som om den händelsen vore hans eget barn, över vilket han fällt många, många rullande tårar ...

Ack, Skjul, du gamle, usle, syndige lapp, tänk på din själ, medan tider är, så den slipper komma i helvetesugnen och brinna där i evig tid; ja, gör det, Skjul, och tala sant!

Du må tro du, löshand, som givit Skjul en hel krona, på det han må berätta, att han var grann att se på, vår fogde. Voj, voj, voj, vad han var grann!

Vi andra voro bredvid honom som krokvuxna tallar, som inrökta horn — och sådana stora vackra händer han hade sen; inga sådana där små torra löv som Skjuls och andra lappars, utan stora som skuggande blad voro de! Och hår hade han, tjockt, rakt, blankt hår, där benan icke syntes kraftigare än en knappnålsrepa på ett vatten. Och svarta ögon hade han, mjuka, som randen på renens rygg, och stark var han. Ja, du kan icke tro, hur stark han var: så stark, att han på ryggen tog den rivna renen och bar den lika lätt som en ung mor bär konten, där hennes förstfödda, mest älskade barn sover. Fyra bruna myrfäder hade han slagit, och när gråben, fjällets pest, kom och tittade, behövde han bara spotta — så här — tvi! för att djävulshunden skulle springa!

Ja, sådan var han den fogden, som herrskapen bjödo till eget bord och handelsmännen rullade sig för som lassobundna renar.

Men icke alltid hade han varit så utmärkt och så högt aktad. Hu då, nej, nej!

Det fanns en tid, när han kallades »den vilda lappen». Hej, så han då drog fram på marknader och bland oss!

Och eldkaggen diade han som om den varit hans moders bröst och sov med den i famn gjorde han, sov, så att vi andra fattiga fjällmän måste krypa som slingrande ormar för att lyckas ur den suga åt oss några bleka droppar. Men brännvinets ande var hans vän. Ack, ack, ack, så vackert han diktade, när han var eldvattnets gäst — och så vackert han såg! Han såg silversjöar med simmande guldfiskar uti; han såg lapparnas förgångna, stora och mäktiga härar tåga fram i skyn; han såg ilande solrenar med buken ljus av snövita föl. — Mot hustru och barn var han då som den mildaste vårdag, ja, till och med den stygga, stygga svärmodern — norsk- svenskan — tålde han. Ja, ibland lade han sig som ett jollrande barn på marken, så att vi alla skulle komma åt att riktigt få se på den vackra knappnålsrepan i hans vackra, vackra hår. Men när han icke var i brännvinets glädje! Voj, voj, voj!

Skjul, som alltid varit en mycket klok lapp, tänkte ofta att Stor-Akke var rädd visa hur len och ömsint han på djupet var — och därför slog han så hårt?

Länsmannen förmörkade på den tiden gång på gång fjället och tog till böter många vackra renar ur vildlappens hjord.

Då hände, att Kristus kom över fjället, kom en sommardag. Han hade ljust, lockigt hår, blåa ögon och små, små fina blanka skor, så små och fina och blanka, att endast den, som gick mycket goda vägar, kunde med dem komma fram över fjället. Han satt på talarestenen, där du nu sitter, och talade och talade ... I lommen hade han små blanka böcker med guldkors på och i fickan en liten svart dosa, som sjöng himlasånger. Den dosan finnes ännu i vår by, ty fogden fick den till gåva. Ingen enda drack mer törstigt in vad Kristus sade än just vildlappen. Nej, ingen enda.

Nu fick han lära, ser du, att det icke var en skam att vara god ... och han blev god, så god, att vi till sist valde honom till vår fogde. All hans ondska gick ut över brännvinet, ty det hatade han så, att av drycken ej fick finnas en enda droppe i kåtorna, nej, icke ens så många droppar, att man med dem kunde driva sjukdom på flykt. Oj, oj, så gott det gjorde åt usla, syndiga lappsjälar, men åt usla syndiga lappkroppar ...

Tvi, sådana kvinnfolk han hade, fogden, så lata och stygga — ja, de lataste i hela lägret. —

Kaffepannan var alltid urdrucken i den kåtan, saltet och angelikablommorna åt de skyggaste renarna aldrig färdigblandat i bältepungen — ja, inte ens starret till pjäxorna iddes de kamma fint, utan det skrek under fogdens fötter: fy, fy. Och barnen!

Förut hade fogden bannat och slagit. Nu bannade och slog han aldrig mer. Den klena hustrun passade han upp på och den elaka svärmodern bad han för. Vi fjällappar vilja att våra kvinnor skola vara mycket blygsamma. Men hon — norsk-svenskan? Icke ens en anständig kolt hade hon på sig utan stod på backen och skrek i en kort vadmalskjol och med sitt vita hår utslaget. Och ful var hon i mun, du, ja, lika ful som i tankarna. Ingen löd hon, alla befallde hon och därtill grälade hon jämt och nyttjade i smyg signerier. Till och med mot Kristus satte hon sig upp — och sade att hon var lika god som han, ja mycket bättre — ty hon kom från en släkt, som i många, många årtusenden nyttjat trolltrumman och kunnat se förborgade ting. Vad kunde han? Icke ens se så långt, att han förstått taga pjäxor på sig, när han gick till fjällen. Ja, sådan var hon, norsk-svenskan — och hur hon skällde efter brännvin — sen. Men vi höllo alla med fogden, ty vi voro alla mycket fina lappar. Även ville vi mycket gärna bliva frälsta, alla utom Hilje, skamlappen, han som tjuvmärkte renar och smutsade ned sig vid slakt och var tåld bland oss endast som rot till en aktad släkt.

Skjul var en mycket ung lapp då, en mycket ung lapp, men höll ändå många och vackra tal med Hilje för att bättra honom, men Hilje var en riktigt tvärs igenom ond lapp och sade, att fick icke han solvatten av Skjul ibland, så skulle han trycka kniven i nacken på alla våra bästa dragrenar och sedan skylla ont verk på djävulens dibarn, järven.

Vad kunde då Skjul annat göra än i smyg köpa Hilje brännvin och sedan hjälpa honom att dricka ur det — också i smyg — på det att den onda, goda drycken snart skulle taga slut? Detta gjorde också Skjul av stor godhet, fast med mycket skälvande hjärta och mycket skälvande ben.

Allt gick bra några få år. Skjul följde ofta skamlappen för att lära, ty han var vår bästa finnare. Vem kunde då veta, åt vilket håll renarna sprungit? Vi hade en liten grotta — alldeles för oss själva, där vi vilade oss och drucko.

Men så hände en dag, att Hiljes gamla surögda, fula hustru Muonke — Skjul måste ännu spotta, när han tänker på henne — fick reda på oss. Hon sade, att fick icke hon lika mycket av solvattnet som vi, så skulle hon skvallra. Så måste vi giva henne av hans goda, goda brännvin, giva henne mycket brännvin. Men kvinnfolk äro sådana, att göra de något tokigt, så vilja de skryta med det sedan. Muonke gav ständigt skamlappen piskande ord — kallade honom gosse, hund, löpande varg. Vem var fogden, som tog sig rätt att befalla över en sådan man som Hilje? Jo, Hiljes eget halvsyskonbarn var han — en valp. Då sade Skjul adjö, ty Skjul såg skuggan falla lång framför skamlappen. Muonke hade ont i ett ben, Hilje var skygg lämna fjället och uppför berget kan icke ens solvatten rinna.

Nu när Skjul blivit både döv och lam och blind, vem skulle då hålla grottan varm? Ingen. Ja, så trodde Skjul, men ...

Nu äro vi komna till den svarta dagen, då som en ilande vind flög ropet genom lägret: Hilje har fått hem brännvin! Hilje har fått hem brännvin!

Alla tjöto detsamma; barnen med, ja, till och med rackorna lyfte upp huvudet ur sömnens djup och skällde: Hilje har fått hem brännvin! Högst tjöt norsk-svenskan i kåtöppningen, skamlös som vanligt i kort vadmalskjol, tjöt, att ungmor — som hon inte tålde — nog var den som gjort gärningen. Ungmor tjöt försvar tillbaka. Oj, oj, oj, en sådan dag det var! Och på talarestenen stodo Hilje och Muonke mitt i solljuset och kysste kosan gång på gång och sjöngo högt. Med det mörka fingret tryckt mellan ögonen höll fogden kärv räfst, medan Anna, vår enda svenska, läste högt ur bibeln, läste, så orden stänkte som eld ur kåtan. Alla de så hårt frågade männen betygade med stor högtidlighet sin oskuld. Då föll fogdens öga som ett yxhugg på Skjul, men Skjul steg fram, lade mössan på marken och svor, att han var oskyldig som ett nyfött barn.

Och det var han ju.

Och Muonke sjöng:

— Jag går i tusen tankar, när jag på fjället vankar!

— Bättre upp! tjöt Hilje.

— Och solen föder kalven och mörkret föder vargen! tjöt Muonke högt så luften skars sönder som med kniv.

— Giv hit kaggen, du! ropade fogden.

— Nej! tjöt Hilje, fast han skakade till som ramad av björn. Så brottades de, fogden och han ...

Muonke för att hjälpa Hilje kastade en hel kosa full av brännvin mot fogdens ögon, fast innehållet bara

nådde in i hans vackra skägg. Och nu blev det han som skakade till som ramad utav björn. Näsborrarna darrade, då han drog in den goda, starka lukten — och han blev så utan färg som om den stora kölden tagit hans hjärta. Så stack han ut tungan och fångade in en droppe av det onda, goda, hatade, älskade vattnet, så fångade han in en droppe till ... och nu darrade, darrade han.

— Hejdundrande lappkropp! Sup lagom, mår du gott! vrålade Hilje och kastade en hel kosa brännvin till i fogdens ansikte, en kosa, som han tog emot med ansiktet uppåtvänt, böjd nästan på knä.

Men nu kan icke Skjul längre berätta med så fina ord och så fina tankar som han hittills gjort; allt blir mörker i honom och hjärtat känns som en sten.

Innan vi hunnit andas tre gånger, var det icke längre Hilje utan fogden, som stod på stenen — och sög kaggen i långa, stora klunkar, sög den utan vila, sög den som en av törst försmäktad suger det vatten, som skall giva honom liv.

— Hej, låt oss dansa, ropade han sedan.

— Vi hava tagit nog! Nå, mina djävlaungar — hur går det? Dansa, säger jag, eljest ... Och så höjde han sina vackra händer till slag. Och vi dansade och gräto — och vi gräto och dansade — alla utom Hilje, som osedd smög bakom en kåta och bara grät, grät högt, ty sådan var han, skamlappen, att ingen var i botten stoltare över vår grannlåtsfogde än just han.

Den här gången diktade icke fogden om silversjöar ined guldfiskar uti; icke heller såg han lapparnas förgångna stora härar tåga fram i skyn, nej då. Han bara såg svavelsjöar — och svarta onda andar, som ned i dem skuffade fjällmännen från deras ljusa, klara berg. Till sist bådo vi honom för Kristi skull icke dikta mer ... vi föllo alla till jorden av skräck.

Ja, så satte vi oss i ring och läto kosan flitigt gå omkring, till dess glädjen kom, och mitt i ringen satt norsk-svenskan och tjöt sina fula hednasånger och skröt med skrällande röst, att henne var det vi hade att tacka för att »djävulens solsken» kommit tillbaka till lägret ... Då föll fogden henne kring halsen och kallade henne sitt mest älskade barn!

Skjul sov illa den natten, mycket illa. Han hade ur kaggen fått endast några få droppar — alla de andra drucko som törstiga renar — och tänkte nu klart — tänkte klart och fruktade.

Till sist smög Skjul sig fram till fogdens kåta för att se ... Å, hur väl Skjul minns allt. Marken darrade under hård frost och dagern låg gråvit över fjällen — ful, gråvit dager.

På hudbädden, dit vi burit honom, sov fogden ännu den tunga sömn, som glömskan ger ... Men en sov icke — norsk-svenskan. — Hon satt vid stockelden, som var hög, satt hophukad med de vita hårstriporna, röda av färg från lågorna och höll med en stake fast i den svidande elden några vita pappersblad, som vredo sig och skreko efter hjälp. Bibeln, Kristi gåva och fogdens öga, var det som hon brände, trollpackan! Gång på gång slog hon med staken de våndande sidorna, slog och skrattade och mumlade besvärjelser.

Tätt tryckt intill väggen låg i dunklet dottern, vit och stirrade med blanka, svarta ögon, men utan att röra sig till hjälp. Skjul tänkte rusa in och rädda den kvidande boken, det tänkte Skjul, men hann ej, ty nu vaknade fogden — — —.

Skjul, som svurit ed på helig bok — vet precis hur allt nu skedde. Först reste han sig upp på armbågen så här; så ropade han, öm i tonen till hustrun: Hur är det med dig, Margareta?

Sen röt han till och tog ett språng mot elden, där guldorden på pärmen ännu lyste, men där bladen icke levde

mer. Vad han ryckte fram ur elden var endast dansande askflarn!

Då grep han svärmodern med sina stora vackra händer och ruskade henne, bara ruskade — ruskade, till dess hennes huvud föll åt sidan som en av stormen avknäckt stjälk ...! Sen gömde han ansiktet i händerna och snyftade, snyftade. Ja, så gick det till, när fogden skakade livet ur svärmodern sin — — —

Skjul blev en mycket berömd man efter detta. Både landshövding och länsman med guldträns på mössan kommo och talade med Skjul och berömde honom för hans stora klokhet — ty Skjul var ju den som hade tänkt allt, sett allt och visste nu att berätta allt.

Fogden togo de och förde bort, fast vi erbjödo att lämna hundra renar i böter för honom, men han talade aldrig sedan de satt honom i det mörka, svarta stenhålet i den mörka, svarta stenbyggningen. Hög överhet trodde honom vara en mycket elak och hårt förhärdad lapp, men han hade bara skakat död på sina egna tankar på samma gång som han skakade död på svärmodern sin. Men så fick Kristus bud och kom genast till stenhuset — och nu fick fogden tillbaka gåvan att både tänka och tala — och bekände då genast allt och bad Gud och alla människor så mycket, mycket om förlåtelse, ja, han ville gärna giva sitt liv till eno bot ...!

Men fina herrar vid lagbordet räknade ut, att han aldrig velat döda, och vi lappar vittnade som en man, att hans enda fel varit, att han icke skakat livet ur henne för länge, länge sedan! Och så talade vi också om så utmärkt han för oss alla varit.

Ja, så blev icke fogden halshuggen den gången, fast han var en lapp, men fick den domen, att han i fem och tjugu år skulle sitta ensam i det mörka, svarta stenhålet och bara få se himlen mellan murar.

Kan en lapp leva utan sol, utan luft, utan ljus? Vi svara nej, nej, nej! Och så dömde lag ändå vår grannlåtsfogde till döden!

Men redan efter några månader slog den gode anden ned dörrarna till Stor-Akkes kalla, mörka, fula stenhåla och förde hans vackra själ till det eviga solskenet och till den eviga fröjden, som varit lappen lovad långt, långt innan Kristus fanns till ...

Vi lappar buro mycket länge stor sorg efter honom i våra hjärtan — och i vår by finnes ännu aldrig något av djävulens solsken, bara några fattiga droppar ibland — av misstag.

Hilje reste sig aldrig mer. Han lät vattenösa sig två gånger för att vara fullt säker på att komma dit, där fogden nu var i härlighet. Skjul tror han fick för mycket vatten, ty han dog strax efter den andra vattenösningen.

Skjul begärde av landshövdingen en blank silverslant i blått band att sätta utanpå kolten, så alla skulle se, vilken utmärkt fin lapp han var, men Skjul fick ingen sådant slant, efter han bara är en fjällman?!

Ja, så blir gamle Skjul en gång glömd alldeles, ty hans namn lever icke som fogdens i den stora vackra bok, som tungor tala från far till son, den stora tysta bok, som endast finns hos lappen och som dör med lappen, dör snart, ty fjällmannens liv är tillmätt kort, nu, när fjällen också skola giva föda åt dalens barn.

LAPSK TROHET

Min vän Nejla berättar:

— Jaså, du vill höra en kärlekshistoria med? Du tror således att vi har kärlekshistorier, tror inte att vi »bara para oss som djur», som en fräck svensk inte blygdes fråga Nejla mitt i ansiktet, en som »studerat» lappen både vid marknader och lappbröllop — en ful, liderlig otäcking själv.

Ja, Gud hjälpe oss, nog dricker lappen så mycket han kan komma åt vid slika fester — han som svensken — fast lappen ser vackert och svensken ser fult; men anständiga äro lapparna både till sina vanor och till sin natur, ja, så anständiga att vi framför allt fordra blygsamhet av våra flickor och visar dem blygsamhet. Men efter du verkligen tror, att vi har kärlekshistorier, så skall du få höra en, sådan den kan bli berättad av gamle knarrige Nejla, som både hatar kärleken — och fruntimmer!

Det var en ljuvlig godedag på ett av högfjällen, vilket kan ju göra detsamma, en sådan dag som lappen får ibland av Gud, till tröst efter hård vinter, och vi hade haft en mycket hård vinter det året. Barnen lekte sin älskade Stulalek på planen, delade i två grupper, men lekte lojt, de kände smekningen i luften, de med. Och mödrarna, som stodo i kåtdörrarna med kritpipan i munnen och sög på, gitte knappt ropa sina vanliga uppmuntrande rop, ehuru det var en stor skam för den pojke som lät stänga sig ute, »ty då kunde han aldrig bli kung»!

Vår »snobb», vår brune skollärare, som alltid bär fin brun klädeskolt för att skilja sig från oss andra, delade just ut sina eviga små sångböcker och försökte med en stämgaffel pröva »vem som hade röst»?

Ja, han var sådan, han, skolläraren, ung och svankryggig, och ivrig att införa allt nytt, vare sig det gick eller inte, allt sen han varit i stan och studerat.

Då kom hon, också hon ridande i klövsadel från dalen, men inte ensam och gråtande, utan följd av själva lappfogden, och skrattande — som vi först tyckte, efter hennes leende var sådant att det lyste upp marken omkring henne. Hon var sjölapp, men hade alltid längtat till sina kära vänner fjällapparna och ville ha plats som piga. Att fogden följt med själv kom sig av att det var söndag. Men vi märkte snart, att det var av en helt annan orsak: att han kände ömt för henne och ville väl. Och snart erfor varenda man i lägret samma känsla, utom Nejla förstås. Kvinnorna däremot bjödo till att inte tycka om henne, men så behövde hon bara dra sin mun till det där vackra leendet för att de skulle tro på henne som på Gud. Och plats fanns, en så vacker och så högst nödvändig plats att man nästan måste tro hon var skickad rent från himlen för att fylla den.

Slaktarens käring var just nyss vackert död och just nyss vackert begravd av präst på kyrkogård, och i kåtan funnos fyra barn och en helnykter man, ja, så helnykter att han inte ens tålde känna lukten av en kolt som hängt i ett tält, där en brännvinskagge stått. Hör du, hur Nejla skrattar. Nå, den fina platsen fick hon, och fast hon bara var »sjölapp», så skötte hon sig lika utmärkt som en fjällapp och införde stor ny snygghet och stor ny trevnad, så länge hon fick vara i fred. Men det varade inte så länge. Änklingens kåta blev snart belägrad av lappar, och till att börja med också av käringar, som kommo för att se vad männen togo sig till. Men de brydde sig snart inte om att komma igen; männen fingo komma och gå bäst de gitte, de brydde sig inte om att vidare oroa sig, ser du, voj, voj.

Den, som slank in oftast, var skolmästaren med sin stämgaffel för att »höra om hon hade röst», men det fick han aldrig höra, han var som luft för henne. Och så skulle han roa henne med något som heter »mungiga» och som Nejla vet kan låta som riktig himlamusik, men han kunde inte alls utan gjorde sådana gringrimaser att barnen nästan skrattade sig sjuka, vilket var en triumf, efter våra barn ju nästan aldrig skratta. Men hon inte ens drog på munnen! Snart märkte vi, att även den helnyktre änklingen började bli yr i huvudet. Ja, Nejla har aldrig sett något så besynnerligt, och allt detta för rakt ingenting, ja, för platt ingenting, ty samtidigt som hon sökt plats som piga »hos sina goda vänner fjällapparna», hade en ung sjölapp sökt plats som dräng »hos sina goda vänner fjällapparna», en fager och rapp yngling, som kunde både sköta renar och

blixtra med ögonen, ty voj, voj, så han blängde på skolmästaren! Det dröjde inte länge förrän vi visste att de där två älskade varandra, vill säga att skolmästaren visste det, och galen av svartsjuka, som han var, tutade han omkring historien, som om han haft lur för munnen. Och fullt så fina som fjällappen före bröllopet voro de inte. Nejla såg dem många gånger både mötas och pussas vid Stupet, något som Nejla å sin sida inte tyckte om, fast han hatar fruntimmer ty hon var sådan att man ändå helst ville pussa henne själv.

Ja, det vete Gud hur det gått med friden på fjället, om inte någonting alldeles oförmodat skett. Fogden kom tillbaka med en ny sjölapp, en tjock ful en, som hette John och som bar två guldkedjor innanför kolten och en utanpå kollen, för att visa att han hade ur, och en tjock guldring på vänster hand, för att visa att han var förlovad. Och han sökte en förrymd brud.

Tvi dig, din tjocke lämmel, tänkte Nejla, dig vill då ingen hjälpa! Och som han mycket väl kände vägen till Stupet, fast han hatar fruntimmer, så kutade han i väg det fortaste han kunde, satte händerna till lur för att stadga ljudet och ropade så högt han någonsin kunde: Rik skogslapp John här söker förrymd brud! Du skulle ha sett hur de stackarna sprungo upp, och hur dödvita de blevo båda två, men då ropade han som en karl tillbaka:

— Må han söka, han finner henne aldrig!

Men då lade hon liksom trött handen på hans

axel och sade milt:

— Vad tjänar det till? Om jag så gömmer mig i jordens inre, så söker han reda på mig, hans kärlek är sådan. Vi ha gjort vad vi kunnat, Olof, bäst gå ned och möta honom.

— Aldrig, aldrig, då tar han dig ifrån mig!

— Det kan han inte, Olof.

Och så såg hon på honom med en blick, som Nejla inte trodde kunde finnas i ett människoansikte: den var som ett sakrament. Ser du, hur Nejla tar av sig mössan? Men han, stackars pojke, kunde inte tro, han bara grät och jämrade sig!

Men så lade hon handen på hans axel och sade:

— Jag lovar, Olof.

Och nu, nu trodde han, och så gingo de hand i hand ned för att möta sitt öde.

Men då steg Nejla fram, med mössan på förstås, och sade: Men sjölappar, varför gå två? Han frågade bara efter en brud.

Men då skakade hon på huvudet och tog hans hand fastare i sin, sedan så sade hon: Ja, kanske det är det bästa att jag kommer ensam — först. Tack — Nejla.

Nejla kände sig mycket stolt — nästan som en fader!

Så gick hon rakt in i kretsen av män, som nu bildats kring lämmeln och sade lugnt: Här är jag, om det är mig du menar förrymd. Ingalunda! Jag har alltid längtat till att se högfjällen. Jag — jag hoppas du inte är ond?

Lämmeln var inte vacker att se på, men så gick det med honom som med alla män som kom i hennes närhet, han kunde inte stå emot, man riktigt såg hur hans tjocka fula händer ryckte av begär att få smeka och trösta henne. Och så sa' han med så mild röst han kunde åstadkomma ur sin tjocka buk:

— Du skulle bara ha sagt åt mig; det här har sett illa ut för andra.

Snabbt tog hon nu min son Olof vid handen, drog honom inom kretsen av män och sade lika lugnt:

— Jag har lovat hans mor att hjälpa honom, jag vore glad om han fick komma endera vid gruvan, vid bygget eller vid fallet; han duger nog till alltsammans — — —

Vi lappar hisnade, och ändå låg det igen som ett sakrament över henne; vi visste att hon aldrig, aldrig skulle tillåta sig något så uselt som att smussla in sin älskare i mannens bröd.

— Du borde känna honom, han är ju av ditt eget blod, han är ju din egen halvsysters son, denna syster som lämnats i nöd av vem — vet du —

Om den präktiga lämmeln hade kunnat rodna, så skulle han ha gjort det, nu blev han smutsgråröd i stället och blinkade till som inför eld. Men så sade han — hövligt:

— Gärna, efter du har lovat. Vid fallen behövs alltid armar, han kan få komma som vår dräng!

Voj, voj, så det tog!

Min nya son sänkte blixtsnabbt handen mot slidkniven, men innan bladet hunnit bli blankt, hade Nejla sprungit fram, ryckt mössan av huvudet och sagt med sin allra gnälligaste tiggareton:

— Mig också vara sjölapp, mig också du taga till fallen, mig längta mig sjuk efter vattnet och skogen. Nejla mycket klok lapp. Nejla begriper allt; fråga lägret!

Och hela lägret vittnade som en man:

— Nejla mycket klok lapp, Nejla begriper allt! Gjorde det, ehuru de voro stela av förvåning, och det var inte fritt, att Nejla var stel av förvåning själv. Nejla, fotvandraren, Nejla som hatade vattnet värre än pesten, Nejla fruntimmershataren? Voj, voj! Kunde det verkligen vara bara för att få se det där vackra leendet, som lyste upp marken omkring henne. I så fall lyckades det bra, ty hon både log och nickade, så Nejla måste gå avsides och gråta!

Så bråttom var det att vi bröto upp redan samma kväll. Du har ju själv klövjat och vet. hur det känns; det är ju som både häst och ryttare knycktes av — åtminstone var det Nejlas tanke, han som inte klövjat på tjugu år. Men ändå såg han, att bruden var som ett stilla vatten, som lagt sig till ro efter en häftig storm, att lämmeln oupphörligt vände på huvudet som om han fruktat överfall från både varg och björn, att älskaren inte förmådde sitta stilla utan ibland sprang bredvid hästen, som till sist blev så otålig över de täta sprången att han både fnyste, visade tänderna och sparkade bakåt; med ett ord gjorde allt som ryttaren, nog skulle ha velat göra. Lämmeln gav honom inte en blick.

I Östersund väntade ett tåg, och som lämmeln tydligen inte hade någon ro förrän han kände egen mark under fötterna, tog han nattbiljett åt oss allihopa, och ehuru han bara var skogslapp, så förstod han nog av en fjällapps åsikter för att inte låta bruden resa utan kvinnligt sällskap, då skulle hon ju inte ha kunnat bli hans brud; så bad han fogdens käring att följa med och det fast det var en både lång, svår och tröttsam resa tillbaka! Men det brydde fogden sig inte alls om; han bara kände ömt för bruden, som han rentav inte blygdes klappa på axeln och önska välkommen tillbaka till fjällen, om så föll sig. Och det gjorde han så alla såg det. Nejla tyckte att fogden bar sig mycket vettlöst åt; också han hade ingenting för'et,: bruden varken hörde eller svarade; hon var alldeles som avskild från alla, redan.

Du som lagt näsan i allting, har väl också rest på nattåg? Nejla har aldrig gjort det förut och hoppas, att han aldrig må behöva göra det mer. Åka på dagen är ju redan det ohyggligt; åka på natten är ju att vara i

helvetets förgård; skrammel av kedjor, nattsvart mörker och en ilsken herre med en röd träns, som såg ut som en eldorm kring mössan, och som skriker: Sitt — sov — sitt — sov! Men vem kunde varken sitta eller sova, där vi kastades mot varandra som två bollar i ett spel? Slutligen — inte alls av nyfikenhet men för att få tiden att gå — bad Nejla Olof att berätta något. Men Olof var bättre lapp än Nejla, han ville inte berätta något först, men så tyckte nog också han, att det behövdes lindring i helveteskvalet, och så skrek han, att han och lämmeln verkligen voro släkt — att lämmeln förtjänat miljoner på att »slita hjärtat ur bergen», men att han ändå narrat halvsystern skriva under ett papper, som tog av henne 500 skabbiga renar. Så var det en djävul — styvmodern, som lämmeln köpt med en stor livränta, och som hans mest älskade just inte var så stark i att säga nej, hon kunde bara handla, så hade hon låtit övertala sig först; men så hade hon »handlat» genom att fly till fjällen, och nu hade Nejla själv sett hur det gått! Resten hördes inte för gråtens skull — och Nejla grät med — nog mest av trötthet, där stackarn låg nedskakad på golvet, som en ynklig sovsäck!!

Fram med livet kommo vi likväl, och sedan fortsattes resan med vagn, ja, det vill säga med många vagnar, till en förfärligt stor plats, där allting fanns som en man kan ha inom räckhåll: såg, vattenfall, gruva, ja, till och med en kåta — nej, flera kåtor och bostäder, där arbetare bodde. Och så fanns det ett mycket stort hus på en höjd, där lämmeln bodde själv, och dit fördes den återfunna bruden, som fortfarande var ett stilla vatten, ty hon varken slog upp ögonen eller vände på huvudet, inte ens för att se på Olof, hon bara gick, och efter det lyst för henne redan, så kunde hon stanna under styvmoderns beskydd. Djävulen stod också mycket riktigt färdig för att ta emot. Tvi en så'n otäcka i oäkta lappdräkt och oäkta stenar i öronen och ett oäkta leende på läpparna; det var som om hon bjudit till det söta, fast det blev beskt. Också fick hon ingen hälsning alls, bara en blick, som kom henne att loma i väg som en tuktad hund, som hoppats på en smekning och i stället fick sig en spark. Så blev bruden ett stilla vatten igen!

Om något som hände Nejla däruppe och om allt underligt som fanns däruppe, vill inte eller rättare kan inte Nejla berätta en smul, efter han inte begrep en smul, bara om båtarna, som ständigt gingo över den strida strömmen nedanför forsen och som drogos efter stranden med rep, eller också roddes med åror. Vid den forsen fick Nejla och Olof arbete, och fast vatten aldrig luktar gott för en fjällapp, så redde sig Nejla bra vid tanken på att det var så kort tid, ty naturligtvis tänkte han rymma bara bröllopet var över!

Värre var det med min stackars älskande son, som tycktes fullkomligt lika bortglömd som fula gamla Nejla. Han hörde varken ord eller tecken. Genom mycket besvär och många pengar hade lämmeln lyckats få ihop skinn till en nästan snövit brudkolt, en helvit får lapskan först i himlen, och den kolten måste bruden — enligt seder och bruk — förfärdiga själv! Dessutom voro förberedelserna mångahanda. Lämmeln hade ju skickat kavel vitt och brett i och för bröllopet, han ville tysta onda tungor, förstår du. Men en dag kom lämmeln själv ned till stranden och hälsade, att bruden ville att hennes egna lappar skulle hämta brudkronan hos prästen. »Hon trodde inte på några andra, men på dem trodde hon!»

Lämmeln själv var nästan rosig och tydligen så lycklig att han nästan inte kastade någon skugga — du vet väl att en fullkomligt lycklig människa inte kan kasta skugga?

På den ljusa fläcken stirrade Olof i full förtvivlan, medan Nejla däremot glatt sade:

— Hörde du inte, du, vad bruden sa': hon tror inte på någon annan än oss, men på oss tror hon!

— Ja, som på Gud, sa' lämmeln helt behändigt och beskedligt!!

Ja, litet solsken förde ju de orden med sig, och sedan vi fått skriftligt från lämmeln, att vi voro ute i lovligt ärende, hämtade vi kronan en lång obygdsväg och fingo se en den besynnerligaste präst Nejla någonsin sett, en som bar prästkrage och lappkolt på en gång, men som han inte skulle viga, så glömde Nejla honom snart i sin iver att kunna ro brudparet riktigt säkert över den strida strömmen med det gapande, starka vattenfallet till fiende.

Alla voro bjudna på att se bruden, innan vigseln skedde, och trakterades då med brännvin, och alla kommo, utom Olof, som låg och grät.

Men så frågade bruden helt lugnt:

— Var är den andre av mina lappar, den unge Olof?

Och Nejla svarade mycket kallt:

— Han kan inte komma, han är sjuk!

— Kan han inte komma? Ja, det vill jag se själv.

Så skrev hon i allas åsyn något på ett papper som hon lade i något som svenskarna kalla kuvert, skickade av det med en piga, och efter bara en liten, liten stund kom den sjuke och nyss så förtvivlade Olof och tvingades ändå tömma sitt brännvinsglas, som ju också var en lyckönskningsskål!

Sådana äro kvinnor; de tycka om att vara grymma — tvi!

Nejla gick sin väg, det var det enda han kunde göra för sig själv, ty i den stunden riktigt skämdes han över att ha låtit sig luras av det där »sakramentet» i hennes ansikte. Hon var ju lika falsk och otäck som själva den otäcka och falska styvmodersdjävulen, ja, mycket falskare, ty hon hade då åtminstone inte lovat kärlek!

Också brydde sig inte Nejla om något — inte om festen, inte om någonting. Han bara passade vid båtarna, där han behövdes, och dit kom också Olof, som ännu var alldeles som förtumlad, ty i stället för att sörja och skämmas rentav strålade han av lycka!

Den stora, stora festen var på ena sidan av strömmen, vigseln skulle däremot ske på den andra sidan — i det nya hemmet. Så hade bruden önskat. Och där satt hon vid brudgummens sida vid bordet synlig för alla i sin nästan helvita vackra brudkolt och vackra, vackra guldkrona över sitt vackra, vackra falska ansikte. Men log gjorde hon inte, och Nejla tyckte, att hon mer än någonsin var som ett stilla vatten, vars djup ingen förstod.

Så skulle det bli överfart till vigsel och brudnatt; männen sutto redan vid årorna. Olof bland dem; han höll blicken orubbligt fäst på bruden, medan han, likt de andra, drev båten framåt med bröstet. Lämmeln såg utklädd ut i sin sjölappsdräkt. Bredvid honom satt bruden i all sin ståt, bara fem minuter skilde henne från det nya livet! Repen voro nya, männens armar starka, och allt gick bra! Men så nickade bruden mot Olof, lyfte lugnt av sig den skimrande guldkronan, ställde den bredvid sig på bänken, slog med en innerligt öm och vacker rörelse en av sina långa tofsprydda flätor kring sin älskades hals, och så störtade de båda i vattnet, varefter de med fasta, lugna tag simmade mot den dödsbringande forsen!

Man kan inte säga, att lämmeln skrek. Ingen skrek, vi bara stirrade. Och så sågo vi, sågo alla hur hon löste den vita brudkolten och anförtrodde den åt vattnet, och den kom, buren av vattnet, mitt i de vitskummiga bränningarna. Så kysstes de för sista gången och voro försvunna för alltid — — —

Dock — inte för alltid. Dagen därpå hittade vi dem, men så tätt sammanslutna i sin sista omfamning, att ingenting förmådde skilja dem åt.

Så måste lämmeln begrava dem i samma kista, efter han ju hade en makes skyldigheter.

Men Nejla, han hade fått sorg — och nu vet du varför han aldrig gift sig.

Ja, så trogna äro våra lapska flickor, så trogna och så älskande! Och så frågar de om vi har kärlekshistorier ...?

EN STOR MAN

LOVSÅNG AV NEJLA

Vem har skjutit björnen? Jo, Nejla har skjutit björnen, brottats med honom, dansat med honom, medan Lars låg död på mossan, och hjortronen drucko sig röda av hans blod.

Vem är lägrets största man, vem är lägrets mest älskade man? Jo, Nejla, som brottats med Kungen och blivit så stor, att kolten spricker tvärs över det stora varma röda goda hjärtat.

Vem är det som skjutit björnen, medan Lars låg död på mossan och hjortronen drucko sig röda av hans blod? Jo, Nejla. Vem vill ej älska Nejla, vem vill ej giva åt Nejla sköna gåvor av tobak, kaffe, kött?

Och vilka äro jordens bästa hundar? Jo, Lans och Spets som höllo bruna far i bakhasorna, så Nejla hann kasta in ny blank kula, bjuda på fint nytt bly, som fällde liv?

En Kung var han, bruna far, där han låg på marken, mager, stor med krona på nosen. Se, hur han grinar i vit vånda lör att hinna bita av den gudasköna kulan, som klöste hans vackra käft till blod.

Tvi dig, din bruna fuling, som rivit lapp-Nejlas egen goda dibror, ja tvi dig, din svarta fuling som ej nöjer dig, och tvi dig, och tvi dig! — Och ändå har du rätt, bruna kung, renens ljuva solblod smakar bättre än bondens tama ko.

Hell dig, du kung. Låt oss dansa! Hej barn där; skrik, hoppa, ropa, ty vem har skjutit björnen? Jo, det har Nejla, han har kramat sönder den, bröst mot bröst, medan Lars låg död på mossan och hjortronen drucko sig röda av hans blod.

Låtom oss dansa, giva gåvor, hylla Nejla, som om hans kåta vore ett sidenslott. Ty Lars lever för att tälja bragden, som ska leva längre än tusen bruna liv. Dansa, dansa barn, och skratta, ty i lägret bor världens största skytt, Nejla, som sköt björnen med krona på nosen, medan Lars låg död på mossan och hjortronen drucko sig röda av hans blod. Hej, hej, låt oss dansa! Hell, hell, hell!

LAPPSÄGNER

1. Stalo.

Ond var anden Stalo, mycket ond och mycket stor och gift med den än ondare Rothake. En gång blev han fångad av en klok jägarelapp, som förargade honom genom att säga:

— Ja nog är du stor, men göra dig så liten som en lapp, det duger du ändå inte till.

Stalo blev ond, förfärligt ond, och började genast knäppa ihop sig, knäppte ihop sig så det fräste.

— *Ja,* sa’ lappen, det var inte så illa, men ännu rår du flera tum.

Då blev Stalo så arg att han glömde allt och knäppte ihop sig, ända till dess han blev en liten tumshög

dvärg. Och då fångade den kloke jägarelappen honom och satte honom i en särskild ackja av sten, och där fick han bo i hundrade år, och lapparna voro mycket lyckliga och dansade och hånade. Men så fick flickorna en dag löfte att få titta hur han såg ut, och då släppte de ut honom, och sedan blev det åter onda tider för lappen.

2. En kristning.

Elias for att kristna, åkte, satte konten på ackjan, kom fram — då fanns konten, inte barnet ... Då kan du väl kristna konten? sa' Elias. Nej, sa' prästen. När jag sedan hittar barn, sa' Elias, jag stoppar det i kristnad kont — det biter nog, barn blir nog saligt. Nej, sa' prästen, du får söka reda på barnet. Elias for, fann barnet ihjälfruset, bar barnet till prästen och sa': Kristna nu. Elias har konten kvar, gott ha den okristnad. Lämnade barnet kvar och for.

3. Flickan på renhornen.

Jo, det här hände Glenfjällets vackraste och sturskaste flicka; pojkarna fingo inte se åt henne ens, men en dag, när hon gick ensam i renskog med hundarna, måste hon uträtta ett naturbehov, och då blev en av rentjurarna så nyfiken, han med, att han skulle titta. Så böjde han upp huvudet och tittade, men så fastnade hon på hans vidunderligt stora grenkrona, och där satt hon och kunde inte komma ned. Voj, voj, voj, inte komma loss på några villkor, och så måste hon ropa på hjälp. Och så kom Sol och fick se henne, men han lät henne sitta, han bara skratta', och så kom Anni, men också han lät henne sitta och bara skratta'. Ja, så gick det till, när drängen Sol fick lägrets vackraste och sturskaste flicka till brud ... föräldrarna hade ingen annan råd, han hade sett för mycket, voj, voj, alldeles för mycket.

4. En begravning.

En gammal lapp for till kyrkan med sin döda gumma. Men som ackjan var liten och gumman rakt inte ville låta tränga ihop sig, högg han först huvudet av henne och sedan benen.

— Vad är det du vill jag ska begrava? sa' prästen.

— Gumman min.

— Såg hon ut så här?

— Neej, men jag tog det som var mest nödvändigt här i livet.

— Skaffa genast hit huvudet och benen, skrek prästen.

— Det ska jag, men du kan väl begrava vad som finns? Inte bryr sig vår gode Gud Kristus och hans goda Pappa om, ifall det fattas en bit?

Men hur gick det?

Jo, det gick så att huvudet och fötterna spöka' så vilt i kåtan, att gamle Nila till sist måste be prästen hugga huvudet av honom, så han kunde få ro för käringen, som bets och sparkades, sedan hon var både död, huggen benen och huggen huvudet av.

Men det kunde inte prästen, och så blev gamle Nila sparkad och biten ända till sin död av gumman, och det fast prästen för länge sedan begravt det lilla han fått och vigt det till ro.

5. Vägvisaren.

— Vem sjunger lappens lov? Ingen. Vem känner lappens ära? Ingen. Vem kan berätta om den man, som fångades av fiender och fick löfte om sitt liv och därtill en stor belöning, om han bara ville visa de onda vägen över fjället. Och den fege, som darrade för sitt liv — ville.

Och så tågade månghundrade av fienderna i väg med honom till vägvisare. Och vet du, vad han gjorde, denne eländige lapp, som sprang före med flammande bloss? Jo, först kastade han blosset i en gapande avgrund och så sig själv efter, så att alla de månghundrade fienderna måste störta ned och ynkligt förgås. Men hans lov sjunges av ingen. Han var ju bara en stackars ynklig lapp!

Och av sådana hjältesägner äga vi många, du!

————

PAKO-STORHERRN

Och Skjul, den gamle vandringslappen, berättade med sin sjungande röst:

— Fjällets män äro små, mycket små, men en och annan växer sig likväl stor. Somliga av dem bliva stora därför att de äro stora, andra bliva stora därför att de vill vara stora. Pako- Storherrn hörde nog till en av dem, tror Skjul.

Han var rak och lika vackert styv som en den finaste landshövding, och mössan satt, så länge han var bland oss, fast på hans huvud som en vuxen krona.

I tältet luktade alltid kaffe, ty Pako-Storherrn tyckte ej om att en gäst själv erbjöd bönor, och de små fjällmännens små hjordar drack han upp, som ett skred dricker jord.

Ingen visste det säkert, men Skjul tror det och andra trodde det också, att Pakos för lappen erkända femtusen renar nog hade en mycket stor utarrenderad släkt: visst är, att om han på fjället öppnat alla sina i klyftor gömda penningränslar hade dalen med ens blommat snövit i silverblom.

Och av en sådan fin släkt som han var sen! Med i horn inskurna tecken kunde han visa att hans djur stammade från den första renhjorden från den, som tågade fram ur skyn för att bliva lappens enda hjälp och hela egendom. Därtill var han mycket fint gift. Ja, nog var han riktigt stor man, bland oss lappar, en av dem, som bara behövde hålla upp handen för att skugga skall falla. Också styrde han lappen med hård lång töm — styrde vitt i fjällen. Men inför hög överhet var Pako liten, o, så liten — en mask, ett fjun, som kunde blåsas bort! Detta gjorde Pako av stor vishet, ty han hade själv och genom arv lärt, som vi alla fått lära det, att hög överhet ser lappmannen endast när lappmannen icke syns.

Stark sol föder lång skugga ... Två av Pakos livs tröst sovo den ovissa dödssömnen i en smal klyfta ... och enda dottern var av kärlek skamgift med en lapp, som invid stad åt lent kött och lät visa sig för pengar, visa sig med hustru, kåta, barn och renar ... Tvi! Skjul måste spotta åt en slik fjällman!

Sådant styggt kan passa åt skogslappen, han som bär låg krage och äter sig mätt ur svenskens fat.

Men Skjul vill ej tänka på de fjällmän som ej längre äro fjällmän, ty då måste han gråta, som över många döda söner.

Ingen mer än fjällets folk förstår det, men sanningsord talar Skjul, när han säger, att djävulens skabbiga tiggarehund vargen helst åt sig utsöker renar med rot från solens hjord.

Dem suger han, suger!

Men tvi dig, du pest, aldrig får du ljust blod ändå. — Nej aldrig!

Varje morgon var Pakos hjord röd av rivna strupar och det fast allt hans folk hölls till vakt så gott som dygnet om och att lilldrängarna under hela mörkrets tid skreko, sköto av bössor och höllo eldarna höga som flammande solar. Men det talet gick ändå att gråbens tänder lyste i dunklet som vita streck — så skrattade han — och han sög, sög! Också var Pako-Storherrn alltid den som först ned från fjället tågade med sin flock.

Den dagen det skedde, var det som om hela mossan börjat röra på sig och som en bit av himlen följt med.

I den stora goda skogen växte Pakos renar sig snart åter starka, lugna och goda; lilldrängarna fingo sova och Pako i ro räkna sina ränslars dolda skatt. Så kom den nya lag, som skulle hjälpa lapp veta var han skulle låta sina djur beta.

Skjul höjer sina händer mot himlen; Skjul ropar högt: Veta! Kan lappen veta var han skall låta sina djur beta!

Hava fina herrar, som skapat lag, bott på fjället, hava de kämpat mot nordan; hava de slagits om allt de äga med vargen; hava de i ilande isbarksvind skidat i dygn, utan både mat och dryck, för att söka att återföra till märgen svultna djur, som vilja fly?

Renen är ej som stugans milda ko eller som plogens tämjda häst; renen lyder ej rop, ej lock, han måste leva fri, eljest spränges han av sorg.

Pako-Storherrn blev den som kanske revs hårdast av lag som skulle hjälpa lapp. Femtusen mular bränna beten som eld, och höga herrar hade klämt ihop sin hand så här och sagt: Det minsta räcker åt lappen. Till sist föreslog Jakko, Pakos stams enda gröna gren, att de skulle dela hjorden, efter det för små flockar ju alltid fanns bete, men då högg vreden sitt spjut i Pakos hjärta så han skrek:

— Aldrig, aldrig, du smutsklump där! Orkar inte våra män hålla hjorden samman, så får väl våra flickor bliva män!

Vem vill väl också dela på sitt hjärta? Vem vill väl också själv lyfta av sitt eget storhetsnamn?...

Så kom ett år ... Voj, voj, voj, ett sådant år. Det föddes en ondskans mörka natt och blev ett. ondskans mörka barn ... Lämlarna, de slemmiga klumparna, gjorde mossan levande, och sprängde många oförståndiga ungrenars bukar: stängslet kring korna sögs upp av »den röda vinden», så de alla flydde; »bruna far» tröttnade på hjortron och började riva ren och värst av allt tidigt på hösten föll blöt snö, över vilken nattfrosten sedan bredde sitt tjockaste täcke!

Fälten voro icke längre gråa utan rödflammiga av blod från renarnas evigt sargade ben.

Snart var hunger det enda de orkade knacka fram! Och under glastäcket log mossan så lockande! Allt fjällfolk måste det året nedöver, allt! Somliga drogo ända till havets rand, men detta ville ej Pako-Storherrn.

Icke alla fjällmän må väl av att ens se vattnets stora platta, fula vidder! Pako-Storherrn hörde till dem!

Trots allt ont vi sleto och fast ingen förstod varför, höllo vi oss med klor kvar i fjället. Skjul var fogde hos Pako-Storherrn då och hans mest betrodda man, ty Skjul har alltid varit sådan att han blivit den mest betrodda, blivit det för sin stora vishets skull.

Och nu talade Pako till sist. — Han kände till ett bete långt borta och dolt av mycket onda vägar, men där i

stället alltid en len vind rådde och mossan var mjuk ... dit skulle vi tåga. Alltid vill Skjul minnas den dagen vi bröto upp. Våra vackra flickor tågade på ömse sidor om »molnhjorden», hjälpande med klara rop hundarna att hålla god takt. Skjul och fina sonen skidade i spetsen, åtta och åtta i led gingo djuren och till sist åkte Storherrn i sin svarta hudackja för att över de femtusen svajande ryggarna överskåda allt.

Tjugotusen klapprande renhovar!

Ingen musik på jorden är skönare än den, ja mycket skönare är den musiken än den, som kommer ur herrskapsfolkens svarta döda lådor med ben av trä ...

Allt gick väl — ett par korta dagar, men ... Ja, när olyckan vaknat i fjällen, ropar den i stora lurar åt allt annat ont som ännu sover. Jo, så är det. Jakko blev tagen av ett snömoln. I två hela dygn ropade och letade vi, när till sist hustruns hjärta fann honom med kolten stel av hans svetts is, nästan död!

Vi rullade honom i snö, öste i honom många långa kosor brännvin och gömde honom väl under ackjans mjuka hudar. Men olyckan tutade vidare i sina horn, och snart låg Jakko och sjöng feberns heta röda sånger!

Nu blev det Skjul som ensam förde hjorden, men alla kände vi glädjen strypt i oss. Renarnas musik blev vår enda! Pako, svartare än en natt, hade bara piskande ord och djuren voro som vilda — — ingen av männen kom till vila på dygn. Vid varje kort rast värmde den unga hustrun stenar och lade dem på den sjukes bröst, för att med dem döda den pipande fågel som där tagit bo, och gång på gång bad hon Pako att för Kristi skull slå läger, eljest skulle han med egen hand släcka sin sista sons liv!

Pako blev allt mera svart i skrynklorna men han teg och så tågade vi orubbligt framåt, framåt i kall isbarksvind.

Ett liv emot femtusen liv ... Eller var det ränslarnas liv det gällde? Skjul vet ej — men han vill tro att Pako bara tänkte på sitt folks ära och därför tryckte kniven i sitt eget hjärta.

Den sista natten löpte renarna som burna utav vind; intet kunde hejda dem; luften doftade bete! Den sjuke skakades, skakades, ty vägen var ej jämn och fin som vid stad utan gick genom vattendrag eller över halkiga berghällar och ackjan guppade så hustrun skrek. Men när vi till sist väl kände skyddet av den lena skogen, flögo tälten upp ur jorden som av trollhänder, och så blev den heta jollrande sjuke äntligen lagd till ro på fasta hudbäddar. Alla vi andra kastade oss ned utan att tala — utan att äta; själva rackorna föllo, där de stodo; endast käringarna orkade bygga bål och hänga kaffepannor över lågorna. Ty förr mista käringar sina ben än sakna kaffe! Efter bara en timmes god sömn vaknade Skjul alldeles så vilad som om han icke vandrat alls. Skjul har aldrig tyckt om att tro vad andra säga; Skjul har alltid velat, veta själv.

Nu ville också Skjul »veta själv» och så stack han fötterna i remmarna och skidade i den goda lössnön, som nyss fallit, en vid rundel kring lägret — »för att se».

Ja, allt var så »lagom» som Pako sagt ... skogen var en brud! Trädstammarna lagom glesa, grenarna lagom täta — ingen hård vind — och mossan evigt nyfödd.

Men så fick Skjul se bland träden ett brinnande öga, så fick han se ännu ett — båda två röda, som från ond eld — och det var ond eld! Skjul såg en stugas onda eld sedd genom ett fönster! Försiktigt skidade Skjul tillbaka till lägret och väckte Stor-Pako, som sagt att skiftet var fritt från varje nybyggareide.

— Håll noga vakt! Detta var Pakos hela svar. Så gick han i sonens kåta, där just då hustruns gråt hördes så hjälplöst blandad med fågelns hesa pip.

Den gången tyckte Skjul att Pako-Storherrn var född stor!

Noga vakt, mycket noga vakt höll Skjul, fast det nog ej var så av vikt, efter djuren voro för svultna att se annat än det de hade framför mularna. — Men en höstack — en usel en, fanns ju invid stugan, och därför så ...! Just i gryningen kom nybyggaren ut på bron, en stor, ful, röd man, med små, små ögon fulla av tjock sömn och kinder runda av gröt.

Han stirrade, gnuggade de små, små ögonen, stirrade om igen — och ropade sedan så fula ord att Skjul ej vill nämna dem.

Så sprang han tillbaka in i pörtet, ryckte ned bössan från kroken över sängen och rusade som en ilande vind till lägret, där det redan rådde tryggt liv och fullt arbete. Med mössan under armen gick Pako-Storherrn honom till mötes och sade hövligt:

— Var välkommen, vem du än är, välkommen i Pakos läger!

— Pakos läger? Ditt läger, ditt gulbruna ..! — Ja, så kom så stygga ord igen att Skjul ej vill säga dem.

— Är lägret ditt, så är marken min, och marsch med er, ert pack, det råder jag er till, eljest får ni med Stor-Johan att göra! Grötkind skakade onda bössan högt i luften; men PakoStorherrn var ännu Pako-Storherrn och frågade:

— Har du papper?

Papper? Skulle jag visa papper åt dig, din tjuvstryk? (Nu säger Skjul ett av de fula orden efter han måste.) Ty tjuvar äro ni allesammans, men icke skall du få stjäla bete på min mark, det lovar jag!

— Du är ensam, vi äro många — Pako talade med mycket fast lugn — visa papper eller också sluta vi dig inne i ditt eget hus och bulta så igen din dörr. Mat skall du få, men låta våra djur vara i fred på vårt eget bete, det skall du.

— Ert eget bete!

Grötkind höjde åter ond bössa men innan kulan hunnit lämna sitt mörka bo, kom käringen hans framrusande och skrek:

— För gossens skull, tänk på vad du gör, Johan! Hämta i stället nya länsman! Han är ju i byn just nu.

Klump-Johan skakade sin vämjeliga näve — tvi! — bad käringen akta gossen för pesten, det var vi, och flög bort. Ja, nu hade stackars fjällmän det som i en himmel. Femtusen hårt utsvultna djur och en dödssjuk son i lägret och onda, långa vägar runt omkring. Och ändå såg Skjul ingen annan råd än bryta upp.

Och nu hände att Pako alldeles glömde av att vara en född Storherre. Han hojtade, han skrek, han knöt näven, han spottade. Ja, du, han svor med och tjöt att vi skulle stanna, stanna, stanna, bara för att reta den där gröttiggaren — som åker efter ko!!

På lika sätt som husbond’ skrek, skreko lilldrängarna; på lika sätt som lilldrängarna skreko, skreko flickorna!

Den ende som var vackert tankfull, det var Skjul, som skulle råda; men Skjul behövde ej vara vackert tankfull, ty han blev ej tillfrågad den gången. Och glad var Skjul slippa råda, ty vart skulle vi ta vägen? Till havet? Dit var väg så lång som till himlen, ja mycket längre. Och hur lyckas driva djur från mat till svält?

Efter sedan stormen rasat ut sade Pako, nu Stor-Pako igen, att hans son fick ej flyttas, därför stannade vi!

Ja, så händer det ju att man först efteråt kommer ihåg allting alldeles riktigt ... Men Skjul tyckte ändå att de

orden voro sådana, att han minnes dem som små.

Den natten slötos av sömn ej mångas ögon i lägret. Pako satt vid stockelden och lät den korta pipan få så lång tobak att den räckte till en flera timmars rök.

Bredvid honom satt den gamla mormor, hophukad och krokig som en kringvriden tall kokande örter åt enda sonsonen. Två gånger steg Pako upp från värmen för att lyssna till den pipande fågeln, som skrek allt mera hest och allt mera högt. När Pako sedan kom igen var han mycket suckande, och sökte värma hjärtat med flera stora klunkar gott, vackert brännvin.

Men fast Skjul vaknade just då och berättade att han var mycket sjuk och nästan tappat både ben och öron av nattens dis fick han ej en enda droppe ändå!

I den stunden var Skjul säker på att Pako var en mycket liten man!

Slutligen darrade mörkret och så kom dagern, men ej den grå, som diar liv ur vinterns bröst, utan den vackra röda, som finns i skogen ibland vid vintertid. Vi lappar kalla den dagern för solens kalvning. I den dagern blir allt ljust, allt lätt, och i den dagern kom nu länsmannen åkande i blå kappa, sida vid sida med klump-Johan, som bundit fast skidorna på ömse sidor om släden så de stodo ut som hans egna stygga huggtänder.

Ja nu var ej Pako Pako-Storherrn längre: nu var han barn av ett fjun.

Med mössan ej längre ens under armen utan kastad på marken kröp han fram på knä till länsmannen, kysste hans kappflik och sade med jämrande gubbröst, som vi inte alls kände igen:

— Betet är vårt ... lappen har haft frid här i årtusenden ... vi svälta ihjäl om du driver oss bort!

Ja, så berättade han att han skötte hjorden åt många lappar, ty sådana måste en fjällman alllid säga för att skydda sig för svensken, som ständigt frågar: »Hur rik är du, lapp?» och slutade med att bedja länsman själv nyttja sina ögon.

— Se på oxarna, grät Pako, se på deras ben utan skinn och på deras sidor utan kött! Jagar du bort oss, dödar du många fjällmäns hela egendom och min egen son, om vilken liv och död slåss därborta i tältet, fast livet är mycket, mycket svagt.

— Ni lögnarpack! skrek nu klump-Johan. Du har visst ingen sjuk son! Läs kontraktet högt, länsman! Sen ska vi göra processen kort! Länsman, alldeles ung och ljus och med ögon som värmde med samma dager som skogen nyss — dager från sol som inte syns — tog det stygga papperet, som klump-Johan lämnade honom. Men nu kom Jakkos unga hustru utstörtande, kastade sig på knä bredvid Pako och snyftade: För Kristi skull, driv inte bort oss! Den goda svetten syns i hans panna, men blir han nu åter lagd i den kalla, rullande ackjan så ...

— Skogen är min, min, genom lag! vrålade Stor-Johan. Bort med er!

Länsmannen såg sig noga omkring, o, så noga omkring. Kanske såg han längst på Jakkos fagra, fast av tårar rödsvullna hustru, så öppnade han långsamt papperet, läste det en gång, läste det flera gånger, men behöll det för sig själv.

Så sade han till sist med röst av sång:

— Skogen är din, Stor-Johan, men renmossan som den gömmer är genom hävd lapparnas. Vill du icke låta deras djur i fred få avbeta vad dem tillhör, så åligges dig att mossan avverka och till lapparna överlämna. I annat fall går köpet tillbaka. Jag har talat!

Vi lappmän stodo så stilla som bergets fängslade stenar.

Vi hade fått rätt! Rätt utan tvist och hårda ord, rätt just därför att vi voro lappmän? Rätt av lag, gent emot lag! Rätt därför att vi måste leva!

Vem kan undra att glädjen steg oss åt huvudet som ett gott rus?

Vi dansade, vi hoppade, vi sjöngo, vi togo varandra i famn; endast Pako låg ännu som förlamad på knä och Stor-Johan stod som klyvd av blixten.

Jakkos unga hustru kysste gång på gång länsmans hand, och i tältets öppning stod den krokvuxna farmodern och log. Nu först reste Pako sig upp. Han såg sig undrande omkring, men så rätade han ut den krökta ryggen och satte mössan på huvudet! Vi tyckte att han med den handlingen rätat ut ryggen och satt mössan på hela vårt folk.

— Jag känner lagen! skrek nu klump-Johan, som fått liv åtminstone i tungan.

— Lögn, säger han, lögn!

Men vem hade öra för sådant? Vi skrattade och hoppade, knäppte honom på hans tjocka näsa och slängde allt vad han sade långt, långt ut över skogen, ja räckte ut tungan!

Då kastade han åter bössan mot sin fula grötkind och nu flög kulan ut, av lycka rakt över Skjul, som genast förstod vad det gällde och genast lade sig ned och skrek att han var mycket svårt dödad!!

— Lapparna äro vittnesgilla du! dånade god länsman, nu ej med röst av sång utan med röst av åska. Vill jag nu fängsla dig, din skurk, så kan jag! Nu skrek Skjul allt högre, att kulan alldeles tagit bort allt hans hår och nästan allt hans vett ... han blev visst mycket säkert tokig! Då blev äntligen nybyggar-Johan rädd, så rädd, att han föll på sina knän och tecknade med stor skälva under ett papper, som länsman satt upp, och som gav Stor-Pako rättighet att i tre hela år »som skadeersättning» få ostörd beta sina djur på klump-Johans ägor.

Voj, voj, voj, så han svor, grötkind!

Och det kunde han bestå sig, efter det ej för honom som för lappen finnes en het svavelsjö dit han kommer om han svär.

Skjul tror bara allra innerst för sig själv ... att ... finns det en svavelsjö för lappen, så finns det nog också en för nybyggarna — och är nog deras tusen långa famnar djupare!

Ack, så vackert länsmans vackra solögon lyste av glädje över att ha kunnat hjälpa fattiga människor i nöd, ty vad är väl fjällets barn annat än fattiga människor i nöd, fast fint herrskap tror dem vara bara ackjor och renar och koltar och bälten — och supa brännvin och aldrig kunna slita ont.

Fina herrskap tror lappen vara fjällets levande sten ... ej fjällets levande kött och blod.

Feberns rov fick nu av god hjälpare två vita nypor mjöl i ett papper, som voro av sådan makt, att det röda spöket måste blekna ...! Lägrets alla mjuka hudar samlades sen till ett mjukt berg åt länsman och så försökte vi fattiga okunniga fjällmän hedra och glädja honom på sätt vi mena glädja den vi akta högst och älska med fest och dans och stort kalas.

Inga gåvor ville han taga emot, endast av Jakkos hustru en liten pärlpung och så en slidkniv, snidad av Skjul själv. Av Pako ville han ej taga något. Men Storherrn gav honom ändå en gåva, en den största. När brännvinskosan och kaffet gått laget omkring, så att själva käringarna och barnen sågo sol, då satte sig

Storherrn hophukad i vår ring och sjöng, vänd mot öster: Mörkret låg över fjället, men nu är ljuset kommet i mörkrets tid. Lagen älskar lappen, lappen älskar lagen, och Pakos träd skall åter blomstra grönt. Fjällets folk har fått en son, en son med solens blod i hjärtat; den sonen är nu här, och när han rest, så skall han ändock evigt stanna, ty hans kåta kan ej flyttas, den har sin grund i lappens egen själ ...

Ja, så sjöng Pako-Storherrn, som aldrig diktat förr, och vi andra gräto ...

Länge stannade vi i den lena skogens famn, men ej så länge, som vi önskat, ty vargen började åter rasa, varg ej med tänder, men med bly och händer.

Åter syntes varje morgon mossan röd av blod och åter lågo våra bästa renar döda. Vi vakade för att gripa den onda handen men vi voro för tröga.

Sedan fingo vi höra, att han lät käringen skicka bly, just den stund vi lågo på lur att fånga honom ... Sonen ville, hustrun ville, jag ville, att Pako åter skulle kalla god länsman, lappens son, men Pako ville ej. Skjul tror, att Pako hellre miste sina stoltaste djur, än sitt stoltaste minne, det att en gång fått rätt därför att han var en lapp. Men Skjul for med sonens vetskap ensam, for i smyg. Vem tror vinden, men Skjul är mer än vinden — honom bör man tro.

Länsmannen, den rätte — hade rest tillbaka till stad, flera timmar innan klump-Johan kommit till byn. Den ljuse, med sol i blicken, kändes av ingen!

Vem var han? En hjälpare, sänd av dem som mena lappen gott? Ty så är det att när det onda vaknar i fjällen, vaknar också det som gott är.

Eller var han bara någon ung, stadens blomstersökare med vit silverränsel, som velat roa sig med lappen? Skjul sade ingenting, när han kom tillbaka; varför skulle han väl det? Förbindelsen från klump-Johan fanns ju alldeles levande? Vem skulle då ha trott det, som Skjul djupast innerst trodde och ännu tror som sant?

Först efter många år har underligt tal börjat sippra fram ur bergen; Jakkos unga hustru minns nu, hur märkvärdigt blå den länsmans kappa var, blå som himlen, hur hans händer doftade likt vita blomblad — och hur utur hans ögon östes ljus.

Ingen vet något, nej nej, men visst är att när nöden hotas med död, vakar solmodern ännu över sitt utvalda folk. Detta tror Skjul säkert.

Pako växte sig till sist så stor, att han höll på att icke få rum i fjället. Gräset invid kåtan hade ständigt ont i öronen av hans högfärdsrop, och ende sonen vek av på egen väg. — blev lärd. Detta tog Pako sig så till sinnes, att han strax därpå dog, dog med mössan på huvudet och tömmen stram i hand.

Nu äro hans femtusen renar skingrade, ty allt det som är stort hos lappen skingras; allt utom sorgen, ty den har inga gränser — eller vad tror du, löshand, som är som en av oss — tror du den har gränser?

KLONDYKEAFFÄREN

Nejla, min vän, berättar:

— Du, som hört talas om allt, har väl också hört talas om Klondykeaffären? Inte — det var lustigt. Men vi, vi har hört talas om den vi och varit med om den. Ser du, vår brune skolmästare hade till valspråk: »Man är

tvungen vara om sig och kring sig för att få något i sig och på sig.» Och voj, voj, så beslöt han bli stor grosshandlare, han skulle sälja om inte mångtusende så månghundrade hovar till Klondyke och få procent på var hov — och hög procent, du.

Följd av en mager, tunn, eldröd amerikan, som var så rutig att han nästan var randig, kilade han kåta in och kåta ut och höll tal och, voj, voj, vilka tal: hela Lappland skulle bli välsignat med många, många amerikanska miljoner — det här var bara en början! — och djuren skulle må bättre än i fjällen, de skulle tro sig i himmelriket, och vårdare skulle få följa med, så många de ville, och dom skulle sedan bo på ett förfärligt fint ställe som hette Cirkus. Och pengar fanns, ja, Gud hjälpe oss vad pengar det fanns. Hela säckar med riksbankens tusenkronorssedlar! Ty vi ha blivit så upplysta nu, ser du, att vi tror på riksbankens sprakande nya tusenkronorssedlar, men också bara på dem.

Somliga av männen lyssnade, andra inte. Ty saken var, att skolmästaren inte var rätte mannen att få fart i affärerna. Vi voro sinta på honom. Men så stack han i fickan den fina släta guldringen, som stack oss både i ögonen och i hjärtat och som han fått av en svensk grevinna, fast han var förlovad med en så rar fin lappflicka, men som han var för lärd att gifta sig med, efter hon hade en farfar som råkat smälla till litet för hårt med bösskolven en gång och barnen således skulle ha mördareblod i ådrorna. Voj, voj, tockna galenskaper! Jo, sedan han tagit av sig den guldringen och i varje kåta bjudit på det dyrbara Piccadonvinet, en flaska i var kåta, så gick det bättre för honom. Bara hos oss fingo de 200 tamrenar, som skulle föras ned till kusten och lastas i särskilt inrättade båtar, dock så få som möjligt i gången, efter just det var knuten att få dit djuren både levande och i gott skick. Men så hände något, du. Det hände, att det kom ett »Blixtbud», du, ett av den sort, som inte synts i fjällen på de sista femtio åren och som bara kan sändas av vår sista trollapp, av 150-åringen, som ännu äger elden till vän och vinden till slav. Och hans bud var, att vi inte fick skeppa ut renarna. Varje ont, som skulle träffa djuren borta, skulle också träffa varje djur hemma. Det skulle bli liv för liv, plåga mot plåga, pest mot pest.

Du kan väl förstå hur det kändes att få det budskapet, där vi sutto med våra lommor stinna av tusenlappar och just skulle börja ordna djuren till nedmarsch!

— — —

Nejla har så många gånger längtat efter att kunna räkna ut vad människorna tänker, när de inte talar — ty det skulle nog vara roligt att veta vad skolmästaren och den där, som var så rutig att han nästan var randig, vad de tänkte och tyckte, när inga renar kom? De lutade sig nog framåt, de skuggade nog ögonen med handen, de svuro nog och hoppade, och under tiden pepo nog piporna på båtarna så där ilsket, ty de måste ju vara på annan plats och hämta andra renar. Och kikarna sedan, de voro väl som svarta blad i röda rosor? Aldrig från ögonen? Och ingenting kom, inte en hov; det enda som kom, var en liten, liten lapp, så liten att han nästan inte syntes, och som på ryggen hade en liten, liten kont som nästan inte syntes alls. Och vad som sedan hände, vet Nejla mycket väl, efter det just var han som var den lilla lappen, på vars rygg brände den lilla konten och som kom ilande med sådan löparfart att han nästan låg efter marken.

— Var är hjorden, din (fult ord), skrek den eldröda amerikanen. Har det hänt den något? Är ni galna, edra dj-r (fult ord igen)?

— Nej, inte hänt något, sade Nejla stilla.

— Nå, men då, varför edra ... (mycket fult ord igen)?

Nu sprang också skolmästaren fram, så glömsk av lärdomen att han gallskrek, fult otrevligt ovett, på lapska som Nejla inte alls förstod.

Under tiden hade emellertid Nejla kastat av konten, betänksamt öppnat den och sagt mycket lugnt:

— Inte häftig! Inte skrika! Inte svära! Hjorden finns här!

Så tog han fram alla de vackra tusenlapparna och alla de fina kontrakten. Räkna! sade Nejla stolt.

Men köparen kunde inte räkna, han höll på att dö, han dog åtminstone en liten stund.

Ja, resten gick så fort, att Nejla knappt hann se hur det gick till. Ty sedan herrn, han som var så rutig att han nästan var randig, mycket noga räknat pengarna, mycket noga, kastade han alla kontrakten rakt i ansiktet på Nejla. Så drog han fram en svart otäck tingest, som Nejla sedan fick höra hette revolver, och mördade med ett enda gnistrande skott skolmästaren mitt i ansiktet och kastade sig sedan lömskt ombord. Och där låg vår unga, vackra, bruna skolmästare död i sitt blod. Det var ingen annan råd, Nejla måste bli död, han med, för att slippa vittna.

Men tänk du, Nejla slapp mycket bra, ty vår mördade vackra bruna skolmästare reste sig upp fullkomligt oskadd, du. Bara fullkomligt svartprickig i synen, voj, voj! Klondykeherrn hade märkt honom för alla tider med ett löst skott krut, något som Nejla både förstår och gillar, efter det botade honom för alla narrgriller. Vad skulle en svensk grevinna med en krutstänkt lapp att göra? Det kan du själv tänka dig, voj, voj! Han passar bara åt sin vackra, trofasta, unga lappfästmö, som i smyg burit hans vackra förlovningsring med de många små hängande hjärtana — en sådan som aldrig kan köpas i bod, bara arbetas av den som ger den. Att hon hade mördareblod i ådrorna betydde ju inte en smul nu, efter han ju var så gott som mördad själv. Voj, voj, en så’n narr!

Ja, så gick det till med Klondykeaffären, som tidningarna på sin tid undrade så mycket om. Inte en hov fick dom trots de amerikanska miljonerna. Inte en! Men orsaken har man aldrig lyckats leta ut. Till det är människorna för dumma, utom du, förstås. Och nu kan du ju berätta historien, om du vill — och det vill du nog!

NÄR STOR-LARA KOM ÖVER FJÄLLET

Han kom en höstdag från stamlapparna där norrifrån, kom med hustru, dotter och fem söner i följe. Hjorden han förde med sig bestod av endast nio magra renar, men ackjorna voro tunga av gott gods.

Han hade flytande tunga och var lång och ljus. Det mest förunderliga med honom var ändå, att han hade skägg som solstrålar och att det föll honom långt ner över bröstet.

Näsan var rak, benen raka, ansiktsläggningen smal och ögonen blå som fjällsjön i sommardag.

Hustru var så vit, som om månskenet ständigt lyst på henne, och kom man henne närmare, såg man, att hon var sjuk, ty så tunn blir bara den, som ohälsa tär.

Pojkarna voro delade i två sorter: de äldsta långa, ljusa, raknäsade som fadern; de andra liknade däremot modern, utom den yngsta, som bara liknade sig själv, med växt av en krumpen fjälltall: men också han var fin i dragen.

Fagrast av dem alla var kanske ändå den mörka, fylliga flickan med gropar i rosiga kinder och ett klingande skratt.

Stor-Lara gick genast kåta in och kåta ut, hälsade och lämnade kaffe. Han bad om borätt och ville bli upptagen som eget barn »hos sina goda vänner, de fina Nedvikslapparna».

Han satt rak vid stockelden och berättade, medan lågorna kommo hans skägg att lysa och fogdens kåta, som var den största, fylldes snart av lappbyns folk; alla lyssnade med öppna öron och öppna ögon.

— Onda tider där norröver; tvåbent varg strö salt till höstack för att locka dit ren — sen stämma lapp till ting!

Männen vid elden nickade; detta var något som vinden viskat länge och det från mycket närmare håll än »där norrifrån».

— Så måste han nedöver. Över onda stigar hade vägen gått; fjorton renar hade fallit för skott, komna ur bössa utan hand.

Åter nickade männen vid elden. Detta var något de också kände till!

Så hade han fångat två helöron »på känsel» att de voro hans, och de voro hans! Känner en lapp igen sin egen hjords egna barn?

Männen vid elden nickade instämmande.

— Känner ej lappen igen sin egen hjords egna barn!

— Men innan han hunnit trycka in märket på de döda kropparna, ty han hade dödat dem av fruktan, hade länsman kommit och gjort beslag!

Nu blev det mummel i männens krets, och ur kvinnornas vid dörren hophukade grupp kastades medlidsamma blickar på den talande.

— Djävulens mest skabbiga hund, vargen, hade rasat och rivit under natten, så han var stor och stinn som skogens bruna björn. Vem kan skydda ren under natt?

Männen nickade: Nej, vem kan skydda ren under natt!

— Men allra argast hade ändå stugans tama varg, lärd att bita ren, rasat! — — — Så hade han packat det lilla han ännu ägde på sina två klövjerenar, tagit hustru och barn vid handen och tågat till sina vänner, de goda, nyktra, kristna Nedvikslapparna, ty han hade drömt, att här fanns bete, här fanns ro och här fanns öppen famn och hälsa för sjuk hustru?

Åter nickade männen, fast denna gång med en viss stel förbehållsamhet.

Men nu hov lill-Jocke, den yngste av de gifta männen, upp sin röst och frågade vad de alla tänkte:

— Hur har du blivit sådan? Stammar du från »de gamle»?

— Så gör jag, svarade Stor-Lara stolt och reste sig upp, så ljuset helt föll över hans höga kropp, hans skimrande hår och hans skärvita hy.

Därpå talade han igen.

— Solmodern själv skapade ju de första lappmännen, och hon skapade dem höga, ljusa, med skägg som guld och ögon blå som himlen, så. att hon lätt skulle kunna skilja sitt eget, mest älskade folk från andra folk. Så släppte hon oss på jorden till herrar och sade: Varen goda, varen starka, varen lyckliga. Och vi voro

goda, vi voro starka, vi voro lyckliga. Vi bodde i hus av guld, och vi sovo i sidengrottor. Vi hade stora härar, och vi kunde se förborgade ting och befalla vinden. Men ni vet, han, den onde, han Stala —

— Stala, Stala! gick det som en skälvning genom männens krets — — —

— och hans onda hustru Rothake —

— Rothake, Rothake, lät det bävande från dörren, från kvinnorna.

— skyndade sig att föda så många barn, att de förmörkade jorden. De hade också härar, onda, starka härar, och befallde inte vinden utan stormen, och så blevo de, som voro födda till herrar, slagna och fördrivna till fjällen, där de måste bygga åt sig så små kåtor, att deras ryggar krympte och deras ansikten blevo mörka av röken från de smygtända eldarna — — —

Men Solmodern övergav icke sina mest älskade barn, utan skapade åt dem renen och åt renen mossan på fjällets rygg, så han kunde där leva och trivas. Den enda, som ej trivdes, är den snövita renen, som alltid längtar tillbaka till skyn. — — Då funno vi Sverige — —

De andäktigt lyssnande åhörarnas små vassa ögon flögo nu blixtrande snabbt mot talarens ansikte; men så nickade både män och kvinnor bifall.

Varför skulle de inte ha kunnat finna Sverige — — vandringsfolk som de voro?

— Och nu vill Stalas onda avkomma driva de sista av Solens barn till död och förintelse — oss!

Stor-Laras raka kropp sjönk ihop, som om en hårt spänd sträng sprungit av, och det flödande talet slöts.

Det blev länge tyst i männens krets.

Men så reste sig till sist den äldste i ringen, »Palo med bringan», och talade med röst som var hög, om den också lät pressad av tunga tankar.

— Stala är för gammal att skapa barn nu, men han skapar ond lag i stället, lag, som pressar lappen som ett trångt bälte. Kan ren stanna på fjället, när nordan fryser hans blod till is? Nej. Kan ren stanna på tomma små skogsbitar? Nej. Då hunger river och köld river, då flyr renen till den stora, äkta, varma skogen, där det finns bete och skydd, och vem måste då följa renen efter, om inte lappen?

Det gick som en sakta jämmerklagan genom hela kåtan: vem måste då följa renen efter, om inte lappen? Och så kommer hård lag och tager hård plikt, och så faller skott från bössa utan hand, tätt, tätt, och så blir lappen utan hjord till sist!

Det var som om vintermörkret krupit ned genom taköppningen, så utan ljus blevo alla ansikten kring elden. Kanske såg ingen mer förmörkad ut än Stor-Lara. Själva hans gyllene skägg tycktes ha förvandlats till koppar, och de fina dragen voro blivna trötta och ålderdomsmärkta.

Fick han stanna? Det gällde ju så mycket för honom — så mycket mer än han kände sig hågad berätta här hos läsarenarrarna! Men männen sutto länge tyst rökande utan att vakta på hans bedjande ögonkast. De hade sorg i sinnet, sorg i minnet och sorg att se emot.

Men så nalkades äntligen fogden, tog främlingen vid handen, ledde in honom i männens krets och bjöd på kaffe över lag.

Ja, så gick det till, när Stor-Lara, »berättaren», sedan kallad »Solens fläck», blev upptagen som eget barn hos sina vänner, »de goda och nyktra och kristna Nedvikslapparna».

ANGELIKA

Angelika, undrens blomma med blad som palmen, stängel som sockerröret och rot av tobaksplantan, jag älskar dig.

Stolt höjer du dig i dalen med fina kronblad och färg som smeker ögat.

Du växer dig till människornas like i höjd, du undrens blomma, med doft så stark att den hejdar den flyende renens lopp.

Angelika, mossans fagra brud, fjällets strålande glädje, Guds goda hand — jag älskar dig!

BLODSJÖN

Vackra sjö med dina rötter av stelnad smärta och din yta av stelnad mull; intet kan uppröra dig; dina vågor äro ju stelnade, stelnade, som när blodet stelnar i en mördad kropp.

Och mördad är du, vackra blodsjö, mördad och matad med blodet från 200 lappar, som en gång i tiden grymt höggos ned vid dina stränder.

Då, när det hände, då var du ung och lycklig och blå, renarnas mular smekte ditt klara vatten, renarnas bröst klövo med njutning dina brusande vågor. Nu är du död, tyst, med yta av mull och rötter av stelnad smärta.

Vackra blodsjö, jag känner för dig, jag lider med dig och skall minnas dig evigt.

I ÖDEBYGDEN

Röd om händerna var han den lapprästen i lappkolten, och frusen och stelnad, så han var blå i ansiktet.

Trettio mil hade han vandrat, lika många hade han klövjat i ur och skur. Under vägen hade han slängt ut en skovel vigd mull här och en skovel vigd jord där över lik, stensatta vid vägen och märkta efter överenskommelse. Nu hade han vigt och konfirmerat hela dagen i den sneda lilla träkyrkan, där lapparnas pjäxor under årens lopp »såpat» en hal ränna fram till det enkla träaltaret — med dess altarring av röd boj — flottig av kyssar. Och nu hade ledan gripit honom så starkt och så med ens att han ville spotta ut hela sin livsgärning som en förbrukad buss av tobak. Vad tjänade alltsammans till? Borde ens Gud, just som Gud — bry sig om de där skovlarna mull — köpta av ej bara en men flera människors till döds gående trötthet och gränslösa pina? Borde Han? Nej.

Och ännu hade han enligt rapporten tjugu lik att mullösa, allesamman »stensatta» just vid de eländigaste, ohyggligaste vidderna — invid klyftor och vatten — skog. Ända fram till fjorden måste han innan han fann hus att vila ut i.

Han gick ut på kyrktrappan, ställde sig i det starkaste vinddrag han kunde upptäcka, stod där med en skovel

mull högt lyft över sitt huvud.

Så slängde han ut mullen i en vid halvcirkel och sade ljudligt:

— Jag jordfäster er i Faderns, Sonens och den Helige andes namn. Soven i frid till uppståndelsen. Amen.

Luften drog skarpare än nyss tyckte han och på hans egna fötter hade fallit några korn av jorden; han hade jordfäst sig själv!

Men det var honom likgiltigt — bara han fick sova — sova — sova!

Ur lommen tog han fram litet torkat kött och en bit bröd men sjönk ned mot snön, gripen av denna okuvliga sömnlust, som endast en till döds uttröttad fjällvandrare kan erfara.

Och vinden bet allt skarpare och fjällen sträckte upp sina vita händer. Han visste vad det betydde. Men Guds hus är ju prästens hus? Så släpade han med möda sina utmattade ben inom kyrkans skydd; försökte äta — men — men sjönk ned med huvudet mot den slitna altarrunden och brödet föll, halkade nedför den hala rännan ända fram till dörrsteget.

Själv sov han, sov djupt, sov härligt, sov med känsla av rättighet.

Ett par dagar senare funno ett par lappar prästen ännu med huvudet lutat mot altarringen. — död.

Han hade jordfäst sig själv till uppståndelsen!

————

DE BÅDA BRÖDERNA

Nejla berättar:

— Skjul och Onor hette två bröder som blevo kära i samma flicka. Voj, voj, ett sådant fult spöke hon var, tvi! Men hur len i mun och hur len i skinnet! Och blygsam, du, ja, du må tro hon var blygsam; att få henne att hoppa över en mans utsträckta ben — förr dog hon. Över hans skidor lika litet, och ingen visste bättre än hon att kläda sig på passande vis med både öppen fläta, en enda pärlsnodd kring livet och svarta handskar, när det behövdes. Ja, hon var en riktigt fin lappflicka på alla de vis och passande till gifte, kunde man tycka, efter ju fadern också äntligen hade några hundra hovar. Och ändå tålde inte gossarnas mor henne, utan gjorde allt för att hålla dem åtskilda.

Men du vet hur ordspråket låter: »Det är aldrig så långt mellan fjällen att inte trollen kunna mötas». Och som vi just då hade en mycket stor sorg i lägret — en av våra största storlappar hade ju först förlorat 400 renar på spel och sedan hängt sig i sin högtidsdräkt — så tänkte vi inte på något annat, och så fick trollet i ro leka med dem, ända till dess att deras kärlek blev som »vitlök, tivedabark och vinnerot», den stod allt emot. Och inte kunde de hata varandra nog heller, fast de nog bjödo till. De hade ju diat samma spenar, och då måste det ju gå som det gick. Nej, lagom måste det vara, i synnerhet när det gäller de av Gud så hårt märkta kvinnfolken! Och hon bara lockade och lockade, den ena hit och den andra dit, och modern sörjde, så hon blev svart i skrynklorna, ty klyftan hade ju för länge sedan slukat älskad make — sönerna voro ju allt hon hade. Men så tänkte hon: inte är det värt riva ladan för ett missväxtår! Hon hoppades så säkert på att när trollet lockat och lekt nog för att locka åt sig den ena till gifte, så skulle hon få ha den andra i fred. Men ack, du, mödrars händer bli så svaga med åren.

En dag, när modern satt utanför kåtan och snodde den snövita senträden, så dyster att det såg ut som om hon spunnit fram den smala, vita strängen på en natt, kom Malin fram till henne och sade med sin lenaste röst:

— Du hatar mig, du?

— Ja.

— Hur mycket hatar du mig — som lägret?

— Mer.

— Som fjället?

— Mer.

— Du kan inte hata mig mer, efter mer inte finns.

— Jo, mer finns.

— Vad är då »mer»?

— Evigheten!

Då skrattade flickan — som efter svenskan kallades Malin — så hon nästan strångnade. Och dagen därpå sade hon åt den äldste, den arbetsdugligaste av bröderna:

— Nu vet jag att det är dig jag vill ha, men köpa mig måste du!

— Du vet hur få hovar vi ha?

— Ja, jag vet, men det är inte med hovar du skall köpa mig.

— Med vad då?

— Med din moders hat!

Ja, på så vis ställde hon sig in för att bli emottagen som svärdotter i den hatande kåtan och blev det också — fast fröjden var kort. Ty nu möttes de riktiga trollen och lade råd. De tyckte för mycket om henne som dålig för att vilja att hon skulle bli god. Och vad är en människa — intet!

Fast hon tog ring av den ene, så sa’ hon åt den andre att hon ångrade sig, sa’ det i smyg, sa’ det i klyftor och på dolda stigar. I moderns kåta lämnade hon visserligen kaffe, men hon kysste henne inte på hand som dotter, vilket är god lapsk sed för fästmö.

Men modern tog ändå fram ur smyckeskrinet alla vackra saker hon ägde och gav henne av fröjd över att åtminstone få ha den ena kvar. Men ack, trollen skrattade allt högre!

En dag råkade bröderna träffa samman, och det just i moderns kåta.

— Jag tänker inte tillåta något bröllop, sade den yngste.

— Jag tänker det blir din bön förutan, sade den äldste. Du kan ju vandra över gränsen med ränseln.

Inom en sekund hade den yngste som ett lodjur flugit i strupen på den andre. Och endast med knapp nöd kunde modern rädda hans liv, ty ingenting är så starkt som »vitlök, tivedabark och vinnerot — den står allt emot». Pojkarna kunde inte göra sig fria sin kärlek.

— Ja, då kan du ju köpa ditt bröllop med, sa' den yngste, som du redan köpt din brud. Men inte med hat, utan med ett liv! Ty ett skall du veta, att den dag du famnar henne som brud, får forsen famna mig som lik!

Därmed sprang han tillbaka till fjället och höll sig dold nära en vecka.

Man sa' att hon sökte upp honom, man sa' hon gav honom mat, men man vet inte. Det tycks Nejla vara en alltför dålig handling, ty nu lyste det ju för henne och den andre, och, som det oftast sker för lappar, tre gånger på samma söndag. Och hon var ju svensk bara till namnet?

Och så var bröllopet inne. Prästen höll sitt allra bästa tal — det hörde vi; »det var ju ett sådant passligt parti», bruden var klädd precis som en fin lappbrud bör vara och uppförde sig precis som en fin lappbrud bör göra, först. Också blevo begåvningarna många och ovanligt ståtliga. En tokig svensk gav till och med en ko till bosättning. Ingen hade sett till Onor, men ingen saknade honom. Inte ens modern, som var glad han var borta. Och allra minst blev han saknad av bruden! Hon hade druckit vin med prästen, och brännvin med oss — många kosor — och det var underligt att se hur blygsamheten föll av henne som håret av renen vid hårfällningen. Och —så hände det besynnerliga, att vår vackraste flicka blev vår fulaste brud! Ja, tvi, en som både kysstes och smektes, så alla såg det!

Till sist undrade alla varför inte Onor kom. Han kom till sist — som objuden gäst. Men inte ensam, utan följd av fem män, som buro honom på en bår, med forsens iskalla vatten droppande från hans slitna vardagskolt. Hans välönskningar hade stelnat i döden!! Du må tro det blev tyst — så där ohyggligt tyst. Det enda ljud, som hördes, var droppandet från den dödes kläder, det lät som fallande tårar. — Men så uppgav modern ett skri, kastade sig ned invid båren, lyfte upp det tunga, unga huvudet, kysste det och ropade under strömmande tårar: Mördad är han, mördad är min son!

Och under tiden berättade karlarna med entonig röst och avlyft mössa:

— Han kastade sig i mitt framför våra ögon, men ropade så högt att han bad om sin innerliga och kärleksfulla hälsning till brudparet i lägret.

Men ack, den förkrossade brudgummen kunde ingen hälsning ta emot. Bruden däremot bjöd till att även nu uppföra sig passande; hon bjöd till att gråta, hon bjöd till att skrika — som modern, hon bjöd till att sörja. Men ack, brännvinet var för starkt, hon kunde bara ett: skratta, skratta, skratta.

Utan att tveka lämnade modern sin skymfade sons bår, stack lugnt in sin skodda skidstav i det flammande glädjebålet, lät kapseln bli alldeles blodröd. Sedan slog hon den rakt in i brudens skrattande ansikte och sade stolt:

— Där har du, mörderska! — Förlåter dig gör jag aldrig!

Prästen skrek i kapp med de andra. Det var som om en hel orkan ljud släppts loss. Den enda lugna var den döde, som låg där och log. Ty att han log sågo vi alla, han och den knäböjande brudgummen, på vars dödsvita uppåtvända ansikte ett helt ohyggligt regn av tårar från den drunknades kläder föll, föll, föll.

Till sist talade prästen något om nödvändigheten att få den döde under tak och frågade var moderns kåta var. Men då sprang brudgummen upp från sin nedhukade ställning och sade:

— Det är ju alldeles onödigt. Bröllopskåtan finns ju?

Ja, så blev den döde högtidligen inburen i bröllopskåtan och högtidligt lagd på den vackra bröllopsbädden, fast han fick ligga där ensam ... Dock inte länge, ty ett skott small, och alla sågo vi hur brudgummen sviktade som ett rothugget träd.

Han hade skjutit sig med en av glädjebössorna mitt i hjärtat! — — —

Ja, så blev också han lagd på bröllopsbädden. Och på så sätt fingo vi två begravningar i stället för ett bröllop. Och sägnen går att man på morgonen fann de båda döda med huvudena vända mot varandra och med förenade händer och ljust leende — —. Men det är bara en sägen. — Vad som däremot är säkert och visst är: det hjärtformiga såret läktes aldrig, och bruden dog med öknamnet: »Lapskan med det blödande hjärtat» — dog husvill som tjänarinna i föraktad stad. På fjällen var marken bliven henne för het, ty nu hatade själva trollen henne.

GAMMELPRÄSTEN

Rummet där han stod, gammelprästen, var lågt och grovt hoptimrat; på sängen pöste fällen, nyss använd som täcke; möblerna av allra enklaste slag voro hemslöjdade, och på väggen, delvis betäckt med gråpapper, bestänkt med kimrök, hängde Luthers porträtt i enkel träram.

Genom de låga fönstren, prydda med halvalnslånga kappor av något billigt tyg, föll sensommarens hetsiga sol över förtonande fjäll och rödgula björkar, vilka liksom huttrande drogo sig in i den mörka granskogens lugna famn. Han höll prästkragen i hand och huvudet tungt lutat mot fönstret, han gammelprästen. Satt och kraftig var han till växten, ansiktet liknade en karta av livsstreck, och det grå håret, som var rakt uppstruket över den breda pannan, hade ännu ungdomsmust och växtkraft.

Rocken, över vilken han nyss knutit prästkappan, var av vadmal, och händerna hade rundat sig som hos dem, vilka mycket arbeta och mycket bedja.

Mitt över gården var fataburen med dess girlander av renmagar, fyllda med blod till vinterns behov. Och över stalldörren hängde en uppspikad örn till skydd för lammen.

Det låg sabbatsvila och ro över hela gården, och med luften kom klang från manande kyrkklockor.

Så öppnades dörren, och ett ängsligt kvinnoansikte tittade in. Ung var hon inte längre, äldsta dottern, men av finare ras än fadern och med en viss stadsprägel.

— Far, far, sade hon ivrigt, nu ringer det samman!

Gammelprästen vände sig om. De 80 åren syntes föga i det ögonblicket. Över själva skrynklorna föll som ett lenande ljus, och händerna rörde sig snabbt, när de knäppte kragen och togo den slitna handboken från bordet.

Genom den halvöppna dörren såg man in i köket, vid vars stockeld satt en lappkvinna på huk och rökte pipa. Det var prästfrun, hos vilken lappblodet åter tagit ut sin rätt, när det inte längre kokade av ungdomskärlek eller värmdes av tacksamhet. Hon var den första han omvänt av lapparna — och sedan blev det så småningom under tidens längd hon, som omvände honom: han satt ofta på huk bredvid henne på stora, tjocka renhuden och stirrade i glöden eller rökte sin korta pipa som hon; talade gjorde de sällan — bara höllo varandra i hand.

Det hände ibland, att barnen som vuxna skämdes för lappmodern — fadern aldrig för lapphustrun. Han behandlade henne i allt som husets huvud, honom given till eno hjälp.

Gårdsfolket, starkt och tyst, stod i samlad grupp och väntade på prästen.

När han kom ut på stenflisan, som låg vid förstugubron, drog han djupt in andan och vände huvudet åt alla håll, som om han hälsat på icke på länge sedda vänner. Så ställde han kosan mot backen, gående säkert och tungt, som den går, vilken fostrats i obygd.

— Nej, nej, far, sade dottern ivrigt, inte den vägen; den nya kyrkan ligger ju på slätten.

Det ryckte till i det hårt plöjda ansiktet, men han fortsatte sin väg, han gammelprästen.

— Far, far, du måste, far.

— Tjäna Gud, ja.

— Tjänar du inte Gud i det nya templet?

— Jo, andras Gud — inte min egen.

Folket stod rådvillt.

Vägen till den nybyggda ståtliga träkyrkan med torn och stora fönster gick till höger; vägen till det gamla kapellet gick rakt fram — och han gick stadigt rakt framåt — han gammelprästen.

Vridande händerna följde dottern efter. Så ropade hon till sig en av drängarna och skickade honom med bud till lappfogden — det enda hon visste göra i sin nöd, efter hon var ensam hemma av barnen — och modern naturligtvis inte var att räkna på.

Från det nya templet manade den i luften klingande klocksången; från kapellet slog dem till mötes dödens isande tystnad. — Det var ett Guds hus utan anspråk, kapellet — stort som ett lusthus och massivt hoptimrat i form av ett kors. Men korset på taket lyste som guld i solen, och de massiva väggarna hade av sol och regn under årens lopp från enkel furu förvandlats till dyrbar ebenholts.

Inuti fanns bara några grovt tillyxade träbänkar och en egendomlig predikstol, formad av en rot — en skogsjättes underbara rot, verkande rent konstnärlig. Altarprydnaden var ett kors med törnekronan, och tavlan, där numren sattes upp, var av flis.

Med stadiga steg gick gammelprästen uppför den träbelagda gången, så nött att i den syntes som en smal stig, förande rakt till altarringen. Så steg han uppför stegen, som förde till predikstolen, och såg sig omkring i den tomma kyrkan. Så böjde han knä och bad — bad länge; därpå talade han med hög och ljudstark stämma:

— I Guds, Fadrens och Sonens namn.

Minns ni, vänner, som vänta mig därborta i nya kyrkan, minns ni hur ont vi sleto, när vi inte hade något Guds hus alls att samlas i? Kanske slet jag mest, som älskade mest. Min kyrka var i skogen, i fjällen, på insjön. Ibland hade jag vandrat hundratals mil för att kunna samla min spridda hjord. Mitt tak var himlen, min bädd var snön; ulvar tjöto, björnar ramade — ibland tätt invid mig. Men mig hände intet ont. Lappens kåta var min förnämsta bönesal, hans mat min bästa föda. Jag for efter vägarna och vigde dem till ro, vilkas plats var utmärkt med ett kors. Jag döpte med kniven lyft över mig, och jag tog hustru ur samma stam, efter ingen annan kvinna skulle kunnat följa mig.

Så kom Guds belöning för god vilja. Han hade sett, att vi hade kärleken, och att vi bredvid synden även buro Honom i hjärtat. Vi fingo lov att bygga oss ett hus, där vi kunde samlas. Minns ni, vänner, som vänta mig därborta i nya kyrkan, hur vi byggde det huset, och hur ni sedan flockades kring det, till dess vår vackra kyrkby var färdig? Minns ni, huru vi drogo ut i Guds egen skog och valde det kraftigaste, det skönaste, det

felfriaste virke som fanns på rot? Minns ni hur vi togo oss fram, där varken häst eller ren hade fäste? Och vi bådo och vi sjöngo, och jag döpte varenda stock i Guds, Faderns och Sonens namn, döpte dem i kärlek — och i fruktan.

Föga visste vi om konst, men till Guds bygge blevo våra händer helgade, så vi kunde bygga oss en kyrka, vi som eljest knappast bygga ett boningshus ... Och när vi fingo klockan, den klocka, som nu ej får ljuda — av älskad kung — minns ni det? Minns ni hur vi förde Guds tunga på slädar genom obygd, där ingen fot ännu satt spår? — — — Hundra gånger sjönk den ned i dymark, hundra gånger darrade myren för att sluka den; den lede ville oss ont — förstås. Men då som många gånger förr föll hans ondska till stoft inför Guds härlighet och makt.

Så klang klockan äntligen en pingstaftons kväll, klang, så ljudet gick vitt — vitt över all mark, klang så ljudligt att fjällets barn hörde den, klang, så att alla vi fattiga häruppe gräto i rikedom och lycka.

Femtio år har gått sen dess; ny tid kräver ny kyrka, säges det. Så må den nya tiden glädjas åt den nya kyrkan; jag kan det ej. Den har kommit hitupp halvbyggd av lejda händer, är färdigbyggd av lejda händer; ingen har sjungit in stockarna eller bräderna, ingen har bett för den; den är ett människornas dussinhus, ej ett Guds hus. Man säger den är ljus och fager: för mig är den mörk och ful, ja, så mörk att jag inte ser Gud därinne. Därför, vänner, predikar jag här. Må Guds nåd nu och i all evighet följa oss och vårt arbete, måtte vår tro bli som hälleberget, och måtte varje Guds hus byggas av älskande händer och av jublande hjärtan!

Jag är gammal vorden, föga skicklig för den tid som kommit, men gör med mig vad du vill, Herre — ty jag vet din vilja och den är att man skall vara sann mot det som man känner har rot hos dig. Amen.

Just när gammelprästen slutat, kom lappfogden och dottern åkande. Och hände undret att kapellet var fyllt till sista plats nästa söndag. Man förstod att han förr skulle dö än giva vika — han gammelprästen, och på hans gravvård ett par år senare stod det inristat av läkaresönerna: »Han älskade sin kyrka, och Gud älskade honom, sitt namn har han själv ristat i tusende tacksamma hjärtan.»

Och det var sant: han blev saknad som ingen — han gammelprästen, men så var han också en obygdshjälte.

NÄR STJÄRNORNA SMÄLLDE TIGGARE-LARS

Tiggare-Lars! Fy, så smutsig han var, gubben, och så jämrande och förfallen, när han varje år vid juletid hemsökte den lilla kuststaden för att tigga sin stora läderränsel rund av mat! Och hans alltid sjuka hustru Maija, sen! Jo, hon var en fröjd för blicken; brunbarkad av vind och rök, rödögd och med kolten flottig efter avstrukna fingrar, därtill snedvärkt av lappens ris, gikten, och nästan alltid »litet full».

Deras »hjord» bestod av en enda ren, en gammal, ruggig oxe, som sörjt bort både hår och horn och nu undergivet tog föda ur strå och ax, lik vilket annat klövlågdjur som helst.

Men hur han kunde sucka, den renen: sucka, sucka, sucka!

Nu var det jul igen, och som vanligt gled Tiggare-Lars inom köksdörr efter köksdörr, alltid jämrande samma visa: Go’ jul, go’ jul! Giv ett fattigt köttben åt en fattig lapp.

Ingen tänkte på att sätta sig upp mot hans enträgna krav: man ansåg honom som en den klara julhimlens

lätta skuggor — och så fylldes hans ränsel gång på gång med idel »goda saker».

Lars besökte endast bestämda hus, dem, där brännvin följde gåvan; men i dag blev han svårt frestad att också försöka sin tur i den ljusa, höggavlade byggnad, varmed gatan blommat sedan Lars var i staden sist och ur vilken trängde jubel och barnskratt som kvitter ur ett fågelbo.

Men hur det var, så kom han ihåg Maija, ty hon var sådan, Maija, att han måste komma ihåg henne — trots gikten. Å, vilken kraftig soppa Lars kokade den dagen av fiskben, köttben och rökta renben. Just dessa var det — som gåvo soppan den goda, goda smaken!

Lars suckade, ty lik de flesta lappar hyste han på djupet stort förakt för det »lena» köttets fadda smak.

Men — nöden!

Lars hade själv haft renar; Lars hade själv haft makt; Lars hade själv varit en storgrannlapp — trodde han! Det var så mycket Lars trodde och i så mycket han hade svårt att minnas rätt. Den egenheten störtade honom den gång han var, inte en storgrannlapp själv, utan lilldräng hos en sådan grannlapp och satt till vaktare över stora hjordar. Lars trodde, att han jagade vargen; Lars trodde, att han slogs med järven; Lars trodde, att han höll eldarna höga med låga mot sky.

Och så sade de, att han sov!

Rådde Lars för, att han måste hålla igen ögonen ibland, för att riktigt klart kunna se, om han glömt någon av alla sina plikter?

Men detta var något, som ingen ville förstå, och så blev Lars nödgad sälja sina tjänsteföl och från fjällen tåga ned mot vattnet för att ur detta söka taga sin bärgning. Men den lapp, som söker vattnet, är lika säkert dömd till död som den av varg sugna renen. Vatten passar inte för lappen, passar aldrig för lappen; det skakar hans märg, det gör hans hjärta frysande, hans kropp darrande, och så måste den arme fjällmannen elda på med brännvin, ständigt elda på med brännvin, för att inte dö av den stygga våta kölden! Om en tid blir så lappen mycket matt och svag, mycket matt och svag och orkar inte mera att arbeta.

Ja, sen är snart den stackars tiggarelappen med sin ränsel färdig.

Lars hade, »förstås», gått i skola och, »förstås», mycket noga lärt allt; vilket icke kunde hindra, att han, knappt hunnen tillbaka till fjällen, lika noga glömde »allt» eller målade om allt på sätt som hans djupa hedniska natur krävde.

Också var hans: »Go' jul, go' jul!» bara en listigt utfunderad och listigt brukad formel för att lättare öppna hjärtan och händer.

Hade någon klämt honom på allvar för att få veta de ordens innebörd, ja, då hade nog Lars blivit tvungen att »slingra sig», något, som likväl icke skulle ha förorsakat honom en så särdeles stor svårighet, efter lappen just fått gåvan att kunna slingra sig och därigenom finna skydd mot oförståndiga frågare.

Och nu var Lars i staden ...!

Först på själva julaftonen kände Lars ny håg vakna i sig att hälsa på i det ljusa huset.

Han hade under dessa dygn sovit flitigt, »ätit ränsel» flitigt och mått så gott, ty tack vare den goda maten hade Maijas lynne varit milt som dagg. Men nu kommo hennes plågor så häftiga, att Lars måste till bot lämna henne brännvinskuttingens sista, allra vackraste droppar. Den olyckan eggade Lars till brådska. Raskt lade han en ny stock på elden, tvättade sig genom att med snö röra omkring ansiktets smuts och skidade så i

väg till staden, rak och ung, i stället för krokig och stapplande ... Nu i mörkret behövde han inte så mycket tänka på skröpligheten! Vem ville väl ge något åt en ung lapp? Varje fönster i den lilla staden lyste i brasglans, och Lars tyckte, att i kväll vilade den stora fjälluften och den stora fjälltystnaden över gatorna, vilkas buller och dåliga lukt eljest var varje lapps plåga. Och så låg det något nytt i luften, något som Lars icke förstod, något varmt och milt ... Vad kunde det vara? I det ljusa huset tändes just julgranen för den lyckliga barnskaran, när Lars, nu åter gammal, gled in i köket och gnällde sitt: Go' jul, go' jul — ge fattig, usel lapp ett litet köttben och en stor, varm sup.

Vem förde in honom i salen?

Det kunde han sedan aldrig berätta.

Var det »den dansande blomsterkedjan», barnen? Var det den vackra, vackra modern, eller den gode, gode fadern, eller den milde av vind böjde vithårige farfadern?

Visst är, att införd blev han och fick se en gran, »huggen i solens skog», och den hade Jesubarnet fört dit, och alla de vackra gåvor, som lågo under den, hade också Jesubarnet fört dit, ja, Lars själv hade Jesubarnet fört dit, så han skulle bli glad och glädd, och glädd blev han. Hela hans stora pälskräva pöste av idel goda söta saker, av »röd potatis», som hette äpplen, och av nötter, som så roligt sade: krack, krack! Och han fick dricka sött eldvatten, som såg ut som rinnande sol och var lent som renens »kläckta» talg; och han fick kaffevatten, som var nästan lika gott som lapparnas riktiga kaffe, och han fick bullar och små, små brödting, som han ej visste, vad de dögo till, varför han gömde dem åt Maija, och han fick höra musik från en stor svart »gömma kläder i», som sjöng så vackert, att Lars grät, och han fick tobak och cigarrer, och de andra fingo stora, stora paket; och alltsammans kom från — Jesubarnet, som bor i himlen och som skänker allt åt dem, som ivrigt bedja honom.

— Allt? frågade Lars darrande.

— Allt, om man bara ber sant, svarade den milde farfadern, han, som vinden böjt ...

När Lars kom ut, tumlade han till, yr som om han ramats av björn.

Men så kastade han sig på skidorna och flög tillbaka till det omätliga, isbundna havsbandet, där hans usla lilla tält var fastpålat för vindens skull.

Försiktigt ställde Lars skidorna mot en snövägg och tittade in i kåtan, där Maija låg och saligt jollrade med brännvinets gud. Hu, så styggt och fult därinne var! Inga mjuka hudbäddar; intet smyckeskrin, inga djupa, stora kopparkittlar — och hur mörkt och kallt, hur »utan jul»!

Jul var glädje, glans och människor, som voro goda mot alla — också mot fattiga lappar! Men vänta — snart skulle han vara en hövding själv — en mäktig, som kunde giva gåvor och bjuda på kaffe, ständigt bjuda på kaffe! Natthimlen hade vidgats till ett omätligt blått — tätt bestrött med oroligt andande stjärnor.

För första gången i sitt liv såg Lars upp mot det oändliga med undran och darrande iver. Så kravlade han sig upp på sin omstjälpta ackja, svepte ödmjukt toppmössans blå vadmal av huvudet och ropade så högt, att rösten bågnade: Jesubarn, lilla vackra, goda Jesubarn, hör Lars!

Lars hejdade sig ett ögonblick, men så följde orden med pomp och eftertryck: Hör Lars, den mäktige, rike fjällmannen! Giv honom, goda, vackra Jesubarn, många flera tusen renar än han redan har, och många tusen snövita kor till. Giv Lars en hel sjö av brännvin och en stor grotta full av vackra, smutsiga spelkort och många bönder att spela vacker femkort med. Giv Lars en ny hustru med runda kinder och ingen tunga; giv Lars stora, stora smyckeskrin fulla av silverkragar, silverbägare, silverbälten, silverringar och många ackjor

med blanka silverpengar. Giv Lars, att han aldrig behöver arbeta mer, utan måtte förbliva vad han nu är: fjällets grannaste storlapp! Vackra, goda Jesubarn, giv Lars allt detta — nu — genast!

En stjärna öppnade sig och föll över Lars; så öppnade sig ännu en, och alla störtade de sig över Lars, som vit av förfäran kastade sig på knä och nästan tjöt:

— Snälla Jesubarn, smäll inte Lars. Snälla Jesubarn, smäll inte Lars!

Men stjärnorna föllo, föllo så de riktigt »klöste» Lars, som till sist, nästan utan vett av förfäran, rusade in i kåtan, ryckte den yrvakna, grälande och svärjande Maija från granrisbädden, slängde henne handlöst på den strålande snön och skrek:

— Smäll henne med, goda Jesubarn, smäll henne med, om du skall slåss, smäll henne mycket, men skona den gode Lars!

Men stjärnorna rörde inte Maija; de endast föllo över Lars ...

Då kastade Lars sig ännu en gång på knä och ropade under våldsam gråt:

— Goda Jesubarn, förlåt Lars, att han icke bad sant! Lars har ljugit, alltid ljugit. Lars är en fattiglapp — ingen storlapp! Men nu skall han aldrig ljuga mer, nu skall han bliva en verkligt stor man och en riktigt fin lapp!

När stjärnregnet strax därpå upphörde, bar Lars på darrande armar den nu inte längre svärjande, utan häftigt gråtande Maija in i tältet och lade henne nästan varligt på den rimfrostskimrande granrisbädden.

Sedan störtade han till det »ljusa huset» och berättade, snyftande och högt skrikande, »att Jesubarnet 'klöst' honom med alla sina stjärnor — bara därför, att han inte 'bad sant'»...! Full förmåga att se rätt och att minnas sant fick väl Lars aldrig; därtill var hans lappblod alltför äkta; men han lärde sig förstå skambördan av att ljuga och av att tigga.

Den blide farfadern, han, som vinden böjt, tog både Lars och Maija i en lång och tålmodig skola och hjälpte dem efter en tid med penninglån till inköp av nya renar. Sen suckade den gamla, tåliga renoxen aldrig mer — ja, han fick till och med kraft att skaffa sig nya hår och nya horn i den stolta fjälluften, i vilken också Maija blev allt mera blid och mild. Ja, till sist blev hon så blid och mild, att hon dog »utan att någon bad henne». Lars grät »en hel halv dag» och började sedan att böja ihop en ny stor kåta av fjällets virke, de böjliga, krokvuxna björkstammarna. Kort därpå tog han sig en ung hustru, en, som visserligen hade en tunga, men en mild ...

Bland lappar, med rot från Lars' stam, blev snart den vanan fastslagen, att äldste mannen i kåtan varje julafton skulle vid stockelden berätta, hur det gick till, när Lars, förfadern, fick »smäll av stjärnorna», smäll ända till dess han blev en riktigt fin man och en verkligt god lapp.

Man säger, att aldrig tindra stjärnorna så klara, aldrig glindra de så djupt och underbart däruppe i fjällen, som när den sagan täljes.

JAKKOS OFFER

I kåtan sutto de två gamla, Jakko och hans hustru Múèle, båda tysta, hophukade vid elden och båda rökande

i korta järnpipor med färg så lika de skrynkliga ansiktena, att man ej visste om det var ur piporna eller ur dem själva som röken kom. Ingen talade, ingen hade talat på länge; tankarna voro för djupa och för smärtsamma, åtminstone för Jakko, och när han bar på sorg, kände Múèle alltid »som en tyngd över bröstet». Och Jakko bar på sorg, hade länge burit på en djup, allt uppslukande sorg: han sörjde över sitt folk, dömt till undergång.

Jakko var gammal nu, snart 80 år; han hade sett lapparna tum för tum mista både landvinning och självtillit. Nybyggarna voro inte längre fiender att bekämpa utan herrar att kyssa på hand — och den nya vita guden Krist hjälpte inte. Lapparna voro inte längre älsklingsbarn, men hatade styvbarn. Hur skulle framtiden bli?

Skulle lappen strykas ut från jorden — hatad, bortjagad som en pest?

O, om bara Jakko vore ung! Nå, vad mer?

Han hade varit ung, och vilka dåd hade hans ungdom uträttat? Jo, niddåd; medelst list och fult kryperi, som han kallade »klokhet», genom att kväva just lappen i sig, hade han lyckats hålla sin hjord samman och uppfostra sina barn till ärliga och rättskaffens människor. Men för sitt folk — vad hade han gjort för sitt folk — för sitt förgiftade, förslöade folk? Faran kom inte längre utifrån men inifrån ... Det goda kunde de kristna inte lära lappen — bara det onda? Vems var felet?

Inte lappens, ty lappens dygder och lappens fel hänga samman med fjället; lösriven från det, blir han ett vilsekommet rov - intet värd. Om de kristna bara förstode, men de förstodo intet.

O, om bara den Gamle Gode Guden, deras egen Gud, ville skicka en profet, som kunde kasta sin andes eld in i lapparnas hjärtan, så de kunde se sin väg klart, minnas att de voro ett utvalt folk, minnas att de vandrat ut från Solen för att befolka snön och att Jubmel skapat lapparna så små, just för att de skulle »kläda fjällen som mossan kläder stenen». Och vad hade de gjort för att tacka honom? Jo, skamligt förnekat honom. De tankarna voro inte nya, de hade följt honom, den gamle, som tiggande hundar år efter år — och han hade intet att tysta deras klagan med. Jakko frös ihop vid elden. Intet, intet att tysta, tysta deras klagan med!

Kåtöppningen förmörkades, och en helt ung man blev liksom inkastad av stormen. Han var litet osäker på benen och hade en trött mans utseende.

— Gråben skäller, upplyste han, slog sig med en gliring ned vid elden samt höll fram kosan för att få kaffe.

En vass blick sköt fram ur Jakkos ögon, men så sänkte han de veckiga ögonlocken med det djupaste förakt. Detta kände han till; en vekling, som bar slokhatt — ett lojt ingenting.

Åter sköts renhudsförhänget undan som av stormen och in kom ännu en ung lapp som gick så krokig, som om han fått en gammal mans börda att bära och som ej var nykter.

— Gråben skäller, upplyste han med gnällig röst, slog sig lugnt ned vid elden och hällde upp kaffe i medhavd kosa.

— Var skäller gråben? frågade Jakko skarpt.

— Österut.

Åter kastades en ung lapp som av stormen in i kåtan, en av bättre typ, tydligen en intelligent man, ehuru förmörkad av någon inre oro. Det var Jakkos måg, gift med den vackra Mariu, enda barnet sedan difteri strypt sönerna som små.

— Gråben skäller, upplyste även han, nästan glatt, men jag tänker den stormen gör honom hes. Har du

kaffe, mor?

Ja, Múèle hade kaffe. Men Jakko tänkte med bitterhet på att på hans tid skulle vid ett sådant budskap varenda lapp ha kastat sig på skidorna. — Dessa drucko kaffe! Men de heta debatternas tid var förbi. Jakko hade lärt sig tiga.

Åter darrade hudförhänget — och in kröp den vackra Mariu med sitt första lilla mörkhyade, blankögda stillsamma barn buret i konten på ryggen.

Det borde ha känts för Jakko som om sommaren slagit ut mitt i vintern, men Jakko kände ingen glädje, bara ökad stor sorg. Ty hon hade ju energiskt nekat låta döpa sonen till lapp genom att varm från moderlivet rullas i snö; dottersonen skulle nog fostras till en skamlapp, en som kysste på hand.

— Gråben skäller, upplyste även hon, men det låg fråga i tonen, och hon såg ivrigt på mannen, som liknöjd svarade:

— Det kan han roa sig med; rödvinden blir honom nog för stark.

— Vem vaktar hjorden? lät det skarpt.

Det var Jakko som frågade, men han vände

frågan till dottern.

— Sol.

— Ensam?

— Nej, med två av de nya hundarna.

— Brasa för varm, sade Jakko föraktligt, mycket för varm ...!

Männen sågo skuldmedvetna ut, ty trots sin ålder var Jakko både aktad och fruktad, men rörde sig gjorde ingen av dem.

— Vad lönar det att skida, sade slutligen mågen med en axelryckning, och komma fram med knäckta revben? Det gråben haver ätit, det haver han ätit.

Mariu gav fadern en ängslig blick, men ännu höllo de åttio åren, han teg.

— Ja, instämde de andra, vad tjänar det till att skida och komma fram med knäckta revben; det gråben haver ätit, det haver han ätit.

— För resten, sade mågen med en dyster blick på Jakko, gråben eller nybyggare eller bössa eller lag eller pest, det gör detsamma, vad tjänar det till försvara sig? Vi ska ändå ödeläggas; förbannelsen är över oss.

— Blygs, dånade Jakko, nu glömsk av de 80 åren, och sprang upp, spänstig som en yngling. Blygs — inte gråben, inte nybyggare, inte bössa, inte pest, inte lag är det som ödelägger lappen, utan ni själva. Herremän vilja ni vara, inte lappar, supa, spela kort, begagna slokhatt, låta begapa er som osjäliga djur, det vill ni. Tvi sådana lappar! Ni dricker inte längre för att se vackert — utan för att se fult. Och ni ser fult. I forna tider var lappens ord guld; vad är det nu — ett skrivet papper, som ni skrattar åt. Ni säljer edra smycken, edra renar, edra hundar — och skulle nog sälja edra hustrur, om ni fick — för brännvin — brännvin och lyx. Brännvin, säger Jakko, det är den gud, som de kristna lärt er tillbedja. Visserligen är förbannelsen över oss — men den förbannelsen har ni själva kallat över er, halva lappar, halva herremän, som ni äro. Tvi, tvil Jag blygs för er.

Utmattad sjönk den gamle tillbaka mot de väntade 80 åren. Men nu reste Múèle sig upp, med de rödkantade ögonen gnistrande i extatisk vrede.

— Skynda, ni halva lappmän, halva herremän, skynda medan tider är. Múèle ser djupt, Múèle vill inte se, men hon ser ändå. Múèle ser lappen bo i hus — bortskakad från fjällen; Múèle ser renarna fly med brinnande hovar, ser kristna bygga hus på lappars grav och skratta, skratta! Vak upp, säger Múèle, vak upp, ännu kan allt räddas, om ni bara vaknar upp!

Och så stark var verkligen den extas hon utstrålade, att de unga männen störtade upp som träffade av ett piskrapp — men ack, den rödflammiga stormen släckte snart extasen.

- Han är gammal, sade mågen till sist ursäktande.

— Ja, han är mycket gammal, sade den med börda på ryggen; kom går vi in till mig och spelar femkort.

— Dessutom vill ju Kristus, att man kastar all omsorg på honom, tillade den tredje, han som aldrig var helt nykter.

Skrattande och dragande upp axlarna för att bättre stå stormen emot, kröpo de tre lapparna in i en av kåtorna och började, med en sten till bord, att trumfa femkort, med kort så smutsiga att deras egna smutsiga nävar vid jämförelsen sågo vita ut.

Och därinne satt gamle Jakko och lyssnade till varje ljud som stormen medförde. Han hade trots sin ålder kvar i hög grad lappens underbara förmåga att lyssna till ljud under ljuden; han förmådde fullkomligt väl avskilja stormen från de vanliga normala ljuden. Nej, det hördes ingenting än. Men hur länge? De hundar, som ynglingen Sol fått med sig, voro lika unga och oprövade som han. Skulle de förstå att i tid dela sig och den snabbaste störta till lägret efter hjälp? De finaste och dugligaste såldes ju numera för stora pengar — ja, för så stora pengar, att lapparna trodde köparna svagsinta. Men de köpen kostade många renars liv.

Och skida dit ut själv förmådde Jakko inte längre göra; han hade tagit ett sista nappatag med väderlekens stränga herrar och förlorat. Det enda den hade kvar efter det nappataget var en ny sorg, sorgen att hans själs glöd inte vidare kunde skänka hans kropp nog värme för alla strapatser. Så blev han den tänkande vid stockelden; vårdaren av en och samma tanke; vad kunde Jakko göra för sitt folk — för sitt goda, olyckliga, förslöade folk? Kunde han dö för det? Ja. Ville han dö för det? Ja.

Den store Fadern var ju förr så nådig — tog offer och förlät. Skulle han kanske också göra så nu?

Visserligen voro Jakkos 80 år inte mycket värda. — Men kanske hans sorg? Om han lade sitt stackars blödande hjärta vid den mäktiges fötter och sade: Se, vad Jakko erbjuder dig för att du skall i nåd se till hans folk, för att du skall hjälpa dem tillbaka på den väg som för till det goda, inte till det onda. Kanske då?

Han, som är så mäktig och kärleksfull och så klok, skall nog förstå att det inte varit lätt att stå emot den vite Krist — för alla de fördelar det medförde, förstå att om Múèle och han övergivit honom med läpparna, de åtminstone alltid varit trofasta med hjärtat — — —

Försiktigt smög han sig upp från sin trogna följeslagarinnas sida; något ur hade han förstås inte, men han kunde mörkret utantill, han visste, att det skulle bli en svag ljusning — redan efter några ögonblick. Lugnt klädde Jakko sig i sin dyrbaraste högtidsdräkt, satte på sig alla sina smycken, fyllde lomflaskan ända till brädden med brännvin, kastade en ny stock på elden, så att hon inte skulle behöva vakna för att kasta på en ny, och smög sig så fram till ackjan, som han stjälpte, varefter han med en sakta smackning, lik den varmed renkorna brukar locka på sina minsta små, kallade på sin granna åkren — han med hovar som stål, krona som en hjort och hjärta som en kvinna.

Han kom genast, och nu hade dagningen redan hunnit bli så stark, att Jakko utan svårighet kunde lägga den lätta tömmen kring djurets hals, varefter han i sin ståtliga ackja, klädd med nästan kolsvarta hudar, satte kurs mot höjden. Stjärnorna blinkade ännu klara, och Jakko tyckte att de följde honom som en välsignelse från den gode Fadern, som förstod. Färden gick uppåt. Först kände Jakko en frestelse att vika av åt öster för att se hur Sol och djuren hade det — men det var bara för ett enda kort ögonblick. Det jordiska fick inte betyda något för honom nu. Färden blev allt mera stup, allt mera prövande för djurets lungor, men renen hade fasta hovar och Jakko en ännu mycket fast hand och en ännu mycket älskad röst. Den renen lät sig inte köras av någon annan — inte ens Múèle fick ta plats i ackjan.

Långt bort ifrån, mycket långt bort ifrån hördes klockor — där låg kyrkbyn, och först nu tänkte Jakko på att det var söndag. Nå, så mycket bättre för den religiösa handling han tänkte utföra. Solen började andas sina blodröda strålar över de snövita fälten — det var en underbar syn. Jakko kände skönheten, även om han inte såg den. Ty för att se skönhet måste man reflektera över den, och Jakko, likt de flesta lappar, reflekterade aldrig över den natur som omgav honom, han bara kände den som ett livsbehov. Slutligen var Jakko kommen så högt upp att han nu varken kunde eller ville driva renen längre. Vägen var nu nästan lodrät, ty underligt nog här fanns en väg, en dimlik stig, så fördold, men så trampad att den bildade en fåra i berget, så dimmig, att den tycktes sluta i själva himlen.

Jakko gav renen en näve angelikablad — till tack — därpå ett lätt slag med tömmen, så han skulle förstå att han borde återvända till lägret. Och så började han uppstigandet.

Det tycktes Jakko, att han kappades med Solen — det gjorde honom gott, ty även Solen var ju en förbisedd; vem tackade den vännen numera, vem älskade den med ödmjukhet? — Ingen! Man bara pockade, att den skulle göra allt — för intet. Jakko vände sitt allvarliga, fårade ansikte mot det strålande klotet — lyfte av luvan och sade: Förlåt oss, du med, stora klot, som aldrig vill människorna annat än gott; förlåt lapparna med, förlåt lapparna framför allt — ty det behöva vi små. Amen.

Den bönen gjorde Jakko gott; han såg sig omkring med en lång, ljus tacksamhetsblick och gick märkvärdigt både styrkt och lyckliggjord in i sin kyrka.

På morgonen saknades Jakko genast av Múèle, som strax satte sig i ackjan, vilken tycktes slå till reds utanför kåtan. Och i stället för att slå och sparka omkull, som han brukade, var renen i dag idel foglighet. Ja, satte i väg med säker visshet i loppet mot höjden.

Och som ju Múèle också kände vägen och fick både krafter och snabbhet av ångesten, lyckades hon kravla sig uppför den lodräta stigen och in i kyrkan med gudabilden. Och framför honom fann hon Jakko — med bröstet uppristat och den två tum långa dödskniven med fast hand indriven rakt i hjärtat.

Múèle grät inte, skrek inte, hon bara kröp ihop vid den dödes fötter och började sakta sjunga de lov- och begravningssånger som brukade sjungas för stora män.

Många, många dagar senare fann man dem, vägledd av renen. Men när mågen föreslog att de skulle begravas kristet, då visade Mariu att. hon var ändå Jakkos dotter. Hon förstod och tvingade sin man att hjälpa henne rulla ned ett par klippblock, som fullkomligt täckte ingången till klyftan — denna högtidligt, underbart djupt dolda kyrka. Även gjorde hon vad hon visste Jakko helst av allt skulle ha önskat — hon dödade hans älskade favoritren — och lät den som ett offer åt den mäktiga följa, lagd vid Jakkos fötter.

I lägret sade man att de båda gamla hade rest för att hälsa på kära vänner, och så hade de ju gjort. Frågade gjorde ingen.
